

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

GEÇ ANTİK ÇAĞ MOZAİK DÖŞEMELERİ ÜZERİNDE
KANTHAROS TASARIMLARI VE İKONOĞRAFİSİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Elif ÇALIK

BURSA 2021

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

ARKEOLOJİ BİLİM DALI

**GEÇ ANTİK ÇAĞ MOZAİK DÖŞEMELERİ ÜZERİNDE
KANTHAROS TASARIMLARI VE İKONOĞRAFİSİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Elif ÇALIK

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Serkan GÜNDÜZ

BURSA 2021

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi Çalışması olarak sunduğum “Geç Antik Çağ Mozaik Döşemeleri Üzerinde Kantharos Tasarımları ve İkonografisi” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

13.07.2021

Adı Soyadı: Elif Çalık_____

Öğrenci No: 701825013_____

Anabilim/Anasanat Dalı: Arkeoloji_____

Programı: Arkeoloji_____

Statüsü: Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

: Sanatta Yeterlik ☐

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tez Başlığı / Konusu: Geç Antik Çağ Mozaik Döşemeleri Üzerinde Kantharos Tasarımları ve İkonografisi
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 63 sayfalık kısmına ilişkin, 10/11/2021 tarihinde şahsım tarafından (Turnitin)* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %10'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

10.11.2021

Adı Soyadı:	Elif Çalık
Öğrenci No:	701825013
Anabilim Dalı:	Arkeoloji
Programı:	Arkeoloji
Statüsü:	Yüksek Lisans

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Serkan Gündüz

10.11.2021

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Arkeoloji Anabilim Dalı, Arkeoloji Bilim Dalı'nda 701825013 numaralı Elif Çalık'ın hazırladığı “Geç Antik Çağ Mozaik Döşemeleri Üzerinde Kantharos Tasarımları ve İkonografisi” konulu Yüksek Lisans Çalışması (Yüksek Lisans) ile ilgili tez savunma sınavı, 25/11/2021 günü 14:00-15:00saatlerini arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Dr. Öğr. Üyesi, Serkan GÜNDÜZ
Bursa Uludağ Üniversitesi

25/11/2021

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Arkeoloji Anabilim Dalı, Arkeoloji Bilim Dalı'nda 701825013 numaralı Elif Çalık'ın hazırladığı “Geç Antik Çağ Mozaik Döşemeleri Üzerinde Kantharos Tasarımları ve İkonografisi” konulu Yüksek Lisans Çalışması (Yüksek Lisans) ile ilgili tez savunma sınavı, 25/11/2021 günü 14:00-15:00saatlerini arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye
Prof.Dr. Derya ŞAHİN
Bursa Uludağ Üniversitesi

25/11/2021

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Arkeoloji Anabilim Dalı, Arkeoloji Bilim Dalı'nda 701825013 numaralı Elif Çalık'ın hazırladığı “Geç Antik Çağ Mozaik Döşemeleri Üzerinde Kantharos Tasarımları ve İkonografisi” konulu Yüksek Lisans Çalışması (Yüksek Lisans) ile ilgili tez savunma sınavı, 25/11/2021 günü 14:00-15:00saatlerini arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Dr. Öğr. Üyesi, Işık ADAK
ADIBELLİ
Ahi Evran Üniversitesi

25/11/2021

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Elif Çalık
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitüsü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim/Anasanat Dalı: Arkeoloji
Bilim/Sanat Dalı : Arkeoloji
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi/Doktora Tezi/Sanatta Yeterlik Tezi
Sayfa Sayısı : 120
Mezuniyet Tarihi :/...../2021
Tez Danışman(lar)ı : Dr. Öğr. Üyesi Serkan Gündüz

GEÇ ANTİK ÇAĞ MOZAİK DÖŞEMELERİ ÜZERİNDE KANTHAROS TASARIMLARI VE İKONOĞRAFİSİ

Kantharos, Antik çağda sıkça kullanılmış bir kap formudur. İçki kabı olarak bilinen kantharos Tanrı Dionysos'un atribütüdür. Kantharos tasviri birçok alanda olduğu gibi mozaikler üzerinde de sıkça kullanılmıştır. Bazen süsleme elemanı bazen de ana tema olan mozaikler üzerindeki kantharos tasarımları bu tezin konusunu oluşturmaktadır. Basit süsleme elemanı olarak kullanılan kantharos tasarımları, Geç Antik Çağ'da Hristiyanlığın yaygınlaşmasıyla ikonografik açıdan büyük önem kazanmıştır. Kantharos bu dönemde Hristiyanlığın babası olan Hz. İsa ile ilişkilendirilmiştir. Bu tezde Geç Antik Çağ'a tarihlenmiş mozaik döşemeler üzerindeki kantharos tasarımlarının hem tipolojik hem de ikonografik açıdan incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Geç Antik Çağ, Kantharos, İkonografi, Mozaik, Seramik.

ABSTRACT

Name and Surname : Elif Çalık
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Archaeology
Branch : Archaeology
Degree Awarded : Master
Page Number : 120
Degree Date :/...../2021
Supervisor/s : Dr. Öğr. Üyesi Serkan Gündüz

KANTHAROS DESIGNS AND ICONOGRAPHY ON LATE ANTIQUE MOSAIC TILES

Kantharos is a vessel form that was frequently used in Antiquity. It is known as a drinking bowl and the attribute of God Dionysus. The depiction of kantharos is frequently used on mosaics as in many other areas. The subject of this thesis is the kantharos designs on the mosaics, which are sometimes either used as ornamental motifs or the main theme. Kantharos designs used as simple ornamental motifs gained great importance in iconography with the spread of Christianity in Late Antiquity. During this period, kantharos was associated with Christ. This thesis, it is aimed to examine the kantharos designs on the mosaic floors dated to the Late Antiquity, both typologically and iconographically.

Key Words: Late Antiquity, Kantharos, Iconography, Mosaic, Ceramik.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Geç Antik Çağ'a tarihlenen mozaikler üzerine döşenmiş kantharos tasarımlarının incelenerek, tipolojik ve ikonografik değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Geç Antik Çağ sanatında oldukça ilgi gören kantharos mozaikler üzerinde çokça yer almıştır. Gerek süsleme elemanı olarak gerekse ana konu olarak mozaik döşemelerinde yerini almıştır. Bu çalışmada buluntular eşliğinde kantharos seramiğinin, mozaik döşemeleri üzerindeki tipolojik değişimi ve ikonografisi incelenmiştir. Antik Çağlarda şarap tanrısı olarak bilinen Dionysos; asma dalları, üzüm salkımları ve içerisinden asma dalları çıkan kantharos ile ilişkilendirilirken, Hristiyanlığın kabul edilmesiyle beraber Hz. İsa'yı temsil eden asma ile ve kanını temsil eden şarap ile bağdaştırılmıştır. İkonografik açıdan önemli olan kantharos tasarımları bu şekilde tezin ana konusunu oluşturmaktadır.

Tez çalışmamda yardımlarını ve desteğini esirgemeyen, zaman ve mekan tanımadan her ihtiyacım olduğunda ilgilenen değerli danışman hocam Sn. Dr. Öğretim Üyesi Serkan GÜNDÜZ'e teşekkürü bir borç bilirim.

Tez konumu öneren, lisan ve yüksek lisans eğitimim sırasında yardımları ve görüşleriyle yol gösteren kıymetli hocam Sn. Prof. Dr. Derya ŞAHİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamda kaynak yardımında bulunan, sorularımı cevaplamaktan çekinmeyen, desteğini her zaman hissettim, lisans eğitimimde de aydın fikirleri ve bilgileriyle öğretici olan kıymetli hocam Recep OKÇU'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Tez konumun isim annesi olan değerli hocam Sn. Arş. Gör. Nur Deniz ÜNSAL'a, desteğini ve yardımlarını esirgemeyen hocam Arş. Gör. Hazal ÇITAKOĞLU'na, heyecanımla baş etmemi sağlayan ve yanımda olan Arş. Gör. Gonca GÜLSEFA'ya teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamda desteğini ve yardımlarını esirgemeyen, her ihtiyacım olduğunda yetişen değerli dostum İbrahim Semih ONUR'a, her zaman yanımda ve destekçim olduklarını hissettiğim kıymetli dostlarım Büşra OKUMUŞ, Hülya YAMURKAYA ve Kübra Canan GÜL'e teşekkürü bir borç bilirim.

Eđitim hayatım boyunca maddi manevi her zaman yanımda olan, desteklerini ve sevgilerini eksik etmeyen değerli annem, babam ve ağabeyime şükranlarımı sunarım.

Bu yolda devam etmemi söyleyen, her daim yanımda olduğunu hissettiren, desteğini esirgemeyen, yorulduęumda durmadan yola devam etmemi sağlayan Yasin YAMURKAYA'ya sonsuz teřekkürler.

Elif ÇALIK

Bursa 2021

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ.....	i
İNTİHAL RAPORU.....	ii
TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
ÖNSÖZ.....	x
İÇİNDEKİLER.....	xii
GİRİŞ.....	1
Amaç, Kapsam ve Yöntem.....	2
Araştırma Tarihi.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GEÇ ANTİK ÇAĞ TARİHİ.....	6
------------------------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

2.MOZAİK	10
2.1. Mozaik Sanatı.....	10
2.2. Yapım Teknikleri ve Tarihsel Gelişim.....	10

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DİONYSOS.....	13
3.1. Mitolojisi ve Kökeni	13

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KANTAROS.....	15
4.1. Kantharos Tipolojisi.....	16

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. GEÇ ANTİK ÇAĞ MOZAİK DÖŞEMELERİ.....	20
5.1. Mozaikler Üzerinde Kantharos Tasarımları.....	21

5.2.Kantharos İkonografisi	23
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	28
KATALOG.....	32
KISALTMALAR VE KAYNAKÇA.....	65
RESİM LİSTESİ.....	76
RESİMLER.....	79
TABLolar.....	99
GRAFİKLER.....	101
ÖZGEÇMİŞ.....	102

GİRİŞ

Tez konusunun temelini oluşturan kantharos, antik çağlarda sıkça kullanılan kap formlarından biridir. Latince “cantharus” olarak ifade edilir ve “scrabaeidae” familyasından gelmektedir¹. Yüksek kaideli ve derin gövdeli olan kantharosu diğer formlardan ayıran en önemli unsur büyük, çift dikey kulplarıdır. Tanrı Dionysos ile ilişkilendirilen kantharos en yaygın tanımıyla içki kabıdır.

Tez konusunun temelini oluşturan diğer bir öge ise mozaik sanatıdır. Latince ‘misium opus’ ve Fransızca ‘mosaique’ kelimelerinden gelmektedir². Çeşitli boyutlarda ve renklerde, işlenmiş ya da doğal taş, deniz kabukları, metal, taş, cam, çini veya pişmiş topraktan üretilen tessera parçaları ile desenler verilerek döşenmektedir. Villalarda, kamu yapılarında ve dini yapılarda sıkça kullanılan mozaikler; döneminin sanat kaygısı veya maddi imkanları doğrultusunda yapıların zeminine döşenmiştir.

Tez konusunun ana konusu olan mozaik ve seramiğin bir arada incelendiği, kantharos tasarımlı mozaik döşemeleridir. Antik Çağlarda sıkça kullanılmış olan kantharos, mozaikler üzerinde de yerini almıştır. Çeşitli tipte ve formda karşımıza çıkan kantharos tasarımları Geç Antik Çağ’da incelenmiştir. Geç Antik Çağ’a tarihlenen, Knossos’ta Dionysos Villa’sının bir oda tabanında bulunan ‘Dionysos Takipçileri’ isimli mozaikte kare pano içerisinde yer alan köşe boşluklarında dört adet kantharos tasarımı bulunmaktadır. Kantharos iki yanında tavus kuşu ile birlikte döşenmiştir. Konunun ikonografi kısmını oluşturan bu sahne örneklerine ilgili bölümde detaylı olarak değinilmiştir. Geç Antik Çağ’a tarihlenen başka bir mozaik döşemesi Gamzigrad’da bir saray tabanında yer almaktadır. İS. 3. yüzyıla tarihlenen bu döşemede kantharos dikdörtgen bir pano içerisinde yer almaktadır. Mozaik tahribata uğramış fakat sağ yanında bir kuş figürü görülmektedir. Portekiz’de, Cadilio’nun Villasında bulunan kantharolu mozaik döşemesi İS. 3-4. yüzyıla tarihlenmiştir. Mozaikte birbirlerine simetrik olmayan bir şekilde yerleştirilen kantharoslar, diğer örneklerdeki gibi kuşlarla değil yalnız gösterilmiştir.

¹ Smith-Anton 1843: 208.

² Şahin 2001:4.

Amaç, Kapsam ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı, üzerinde spesifik bir çalışma yapılmamış olan Geç Antik Çağ Mozaik döşemeleri üzerindeki kantharos tasarımları ve ikonografisi hakkında tipolojik, mitolojik ve ikonografik açıdan bir inceleme yapmaktır. Öncelikle Geç Antik Çağ'a tarihlenen mozaik döşemeleri kataloglanarak kantharosların zamanla değişimine değinilecektir. Kataloglama sonucunda kronolojik sırayla mozaikler üzerindeki kantharos tasarımlarının tipolojik verisi elde edilmeye çalışılacaktır. Edilen veriler sonucunda ikonografik açıdan incelenip bir sonuca varılmaya çalışılacaktır. Bu çalışmayla birlikte hakkında net bir çalışma olmayan konunun incelenmesi yapılmış olacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde mozaik sanatının tanımı yapılacaktır. Mozaik döşemelerinin yapım tekniklerine değinilecektir. Ardından tarihsel gelişimi anlatılacaktır.

İkinci bölümünde Tanrı Dionysos hakkında bilgi verilecektir. Mitolojisi ve kökeninden, doğum efsanelerinden bahsedilecektir.

Ana temamızı oluşturan kollardan biri olan kantharos seramiği üçüncü bölümde anlatılacaktır. Tanımına değindikten sonra kronolojik sırayla kantharos tipolojisine değinilecektir. Dördüncü bölümde Geç Antik Çağ mozaik döşemeleri hakkında bilgi verilecektir. Ardından mozaikler üzerinde kantharos tasarımları anlatılacaktır. Daha sonra kantharos ikonografisine değinilecektir. Tüm bu incelemeler ve çalışmaların ardından bir sonuca varılacaktır. Son olarak katalog çalışması ile tez sonlandırılacaktır. Katalogda 33 adet Geç Antik Çağ'a tarihlenen kantharoslu mozaik yer almaktadır. Bu katalog kronolojik bir sırayla oluşturulmuştur.

Araştırma Tarihi

Tez çalışması için yapılan araştırmalar doğrultusunda, mozaikler üzerinde Geç Antik Çağ mozaikleri üzerinde kantharos tasarımlarının detaylı incelendiği bir kaynak söz konusu değildir. Bu konuda spesifik bir çalışma yoktur. Mozaiklerin ve kantharos tasarımlarının tek başlarına detaylı incelendiği pek çok kaynak mevcuttur. Bu kaynaklar doğrultusunda tez çalışması ilerlemiştir.

İlk olarak W. Smith ve C. A. Anton'un 1897 yılında yayınladıkları 'Dictionary of Greek and Roman Antiquities' adlı kitabında kantharosun kelime anlamı ve kökenine değinilmiştir³.

Daha sonra sırada 1935 yılında yayınlanan L. Talcott'un 'Attic Black-Glazed Stamped Ware and Other Pottery from a Fifth Century Well' isimli kitabında kantharos tipolojisi hakkında bilgi verilmiştir. Kantharosun yüzyıllara göre form üzerinde meydana gelene değişimler anlatılmıştır⁴.

G. R. Edwards'ın 1975 yılında yayınladığı 'Corinthian Hellenistic Pottery' isimli kitabından kantharosun içbükey boyun ile dışbükey profil veren gövdenin arası İÖ. 3. yüzyılın ikinci çeyreğiyle dışbükey ince silme ile gösterildiğini söylemektedir ve tipolojik değerlendirme yapmaktadır⁵.

K. M. D. Dunbabin'in 1979 yılında yayınladığı 'Technique and Materials of Hellenistic Mosaics' adlı kitabında mozaiklerin döşenirken doğal taşlarında kullanıldığından bahseder⁶.

1993 yılında E. Parman'ın Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar'ında yayınlanan 'Bizans Sanatında Tavus Kuşu İkonografisi' isimli makalesinde kantharostan su içerken gösterilen bu kuşların cennet bahçesini temsil ettiği ve kutsal su içtikleri düşüncesine değinilmiştir⁷.

K. M. D. Dunbabin'in 1995'de yayınladığı 'Early pavement types in the West and the invention of tessellation' isimli kitabında opus tessellatum tekniğinin, ilk defa İÖ. 3. yüzyılda Sicilya'da Morgantina şehrinde kullanıldığı bilisini verir⁸.

1997 yılında yayınlanan, S. Rotroff'un 'Hellenistic Pottery Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material' adlı kitabında İÖ. 3. yüzyıldan itibaren kantharosların yaygın olarak kullanılmaya başlandığı ve bu dönemde belirgin farklılıkların gözlemlendiğine değinilmiştir⁹.

³ Smith-Anton 1843: 208.

⁴ Talcott 1935: 117-118.

⁵ Edwards 1975: 77.

⁶ Dunbabin 1979: 265.

⁷ Parman 1993: 388.

⁸ Dunbabin 1995: 29.

⁹ Rotroff 1997: 98-99.

1999 yılında yayınlanan, T. Schreiber'in 'Anthenian Vase Construction: A Potter's Analysis' isimli kitabında buluntular eşliğinde kantharosun mezar hediyesi olarak, ritüel amaçlı ve sunu sırasında kullanılmış olunabileceğine dikkat çekilmiştir¹⁰.

D. Şahin'in 2001 yılında yüksek lisans tezinde mozağin tanımını yapmaktadır. İsim kökeninden ve mozaik döşenirken kullanılan malzemelerden bahsedilmektedir.¹¹

2004 yılında yayınlanmış olan, L. E. Roller'in 'Ana Tanrıça'nın İzinde: Anadolu Kybele Kültü' isimli kitabında Dionysos dininin kökeninin Anadolu olduğu, bunun sebebinin ana tanrıça kültü ile olan sıkı bağı olduğundan bahseder¹².

F. M. Aygüneş'in 2006 yılında 'Roma Dönemi Anadolu ve Doğu Akdeniz Mozaik Sanatında Dionysos Betimlemeleri' adlı yüksek lisans tezinde mozaik yapım tekniklerine değinmiştir. Aynı zamanda tarihsel gelişiminden ve hangi yapılarda mozaik döşemelerinin kullanıldığından bahseder ve mozağin tarihsel gelişimi anlatılır¹³.

2007 yılında R. Okçu'nun III. Uluslararası Türkiye Mozaik Kopusu Sempozyumu Bildirileri'nde yayınladığı 'Derecik Bazilikası Kurtarma Kazısı' adlı makalesinde Derecik Bazilikası narkeksinde yer alan kantharolu mozaktan bahsedilmiştir¹⁴.

R. Okçu'nun 2009 yılında JMR'de yayınlanan 'Prusia ad Olympum Mozaikleri' adlı makalesinde, tezde katalog kısmından örnekler alınmıştır. Bir evin bodrum katında bulunan iç içe geçmiş haç motifleri arasında kantharos tasarımının olduğuna değinilmiştir¹⁵.

2011 yılında V. Scheibelreiter ve Gail'in yayınlamış olduğu 'Die Mosaiken Westkleinasiens' isimli kitapta Geç Antik Çağ' mozaikleri hakkında bilgiler verilmektedir. Kitapta siyah-beyaz renkli mozaiklerin Geç Antik Çağ'da devam ettirildiğine değinmiştir¹⁶.

¹⁰ Schreiber 1999: 125.

¹¹ Şahin 2001: 4.

¹² Roller 2004: 177.

¹³ Aygüneş 2006: 3.

¹⁴ Okçu 2007: 37-44.

¹⁵ Okçu 2009: 31-51.

¹⁶ Scheibelreiter-Gail 2011: 417.

A. Erhat'ın 2012 yılında yayınladığı 'Mitoloji Sözlüğü' nde Dionysos'un doğumu, efsaneleri detaylı bir şekilde anlatılmıştır¹⁷.

D. Şahin ve H. Çıtakoğlu'nun 2016 yılında JMR 9'da yayınladığı 'A Newly Discovered Mosaic from Myrleia' isimli makalede Mudanya'da bulunan İS. 4. yüzyıla tarihlenen villa mozağından bahsedilmektedir¹⁸.

JMR 11'de 2018 yılında yayınlanan, O. Dumankaya'nın 'Room and Corridor Mosaics from the Ancient City of Germanicia and its Iconographic Assessment' adlı makalesinde Eski ve Yeni Ahit'ten kesitler yer almaktadır¹⁹.

T. Karademir'in 2019 yılındaki 'Bizans Sanatında Refrigerium Sahneleri' isimli yüksek lisans tezinde isminden anlaşıldığı üzere *refrigerium* sahnelerinden bahsedilmektedir. *Refrigerium* sahneleri olarak bilinen, Roma Döneminde yemek sahnelerinde, Bizans Dönemi'nde mozaiklerde, taş eserlerde ve freskolarıda, genellikle kantharosun iki yanında karşılıklı duran ve içinden su içen iki tavus kuşu sahneleri işlendiğine değinmiştir²⁰.

T. Karademir'in yukarıda bahsedilen teziyle bağlantılı olan TroyAcademy'de 2021 yılında yayınladığı 'Bizans Dönemi Taş Eserlerinde Refrigerium Sahneleri' adlı makalesinde aynı konudan bahsedilmiştir. Fakat başka bilgilerde eklenmiştir. Bu bilgilerden biri *refrigeriumun* aynı zamanda güzellik, temiz ruh, iyilik, yeniden doğuşu ve günahlardan arınmayı da temsil etmesidir.

Çalışmada Bursa Uludağ Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Dr. David French Kütüphanesi ve İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi'nden ve dijital veri tabanlarından kaynak araştırması yapılmıştır.

Son olarak yukarıda belirtilen kaynaklar çalışmanın ana konusunu oluşturmaz fakat çeşitli kollarında katkı sağlamıştır. Tezin ana konusunu oluşturan net bir kaynak bulunmamaktadır.

¹⁷ Erhat 2012: 94.

¹⁸ Şahin-Çıtakoğlu 2016: 90-91.

¹⁹ Dumankaya 2018: 20.

²⁰ Karademir 2019: 7.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GEÇ ANTİK ÇAĞ TARİHİ

Türk tarihçiler Anadolu tarihini 3. yüzyıla kadarını Roma, Osmanlıların gelişine ve İstanbul'un fethine kadar yani 1453'e kadar olan kısmını Bizans dönemi olarak adlandırırlar. Ama Avrupalı ve Kuzey Amerikalı pek çok bilim insanı 3. ve 4. yüzyıllar arasını artık Geç Roma İmparatorluğu veya Geç Antik Çağ olarak adlandırırlar²¹.

Modern tarih yazıcılığında bu dönemi Erken Bizans Çağı, Geç Roma İmparatorluğu ve Geç Antik Çağ gibi isimlerle adlandırmışlardır. Roma ve sonrası dünyasını kapsayan Geç Antik Çağ esnek bir terim olmuştur. Büyük ölçüde çalışmalar yakın Doğu ve Doğu Akdeniz bölgeleri çalışılmış; kurumsal ve siyasi tarih önemsenmemiş dini, kültürel ve toplumsal konulara odaklanılmıştır. Çoğunlukla bu dönemde çalışmalar din tarihi üzerine, Eskiçağ dünyasının paganizminden, Erken Orta Çağ Avrupa'sının ve Yakın Doğu'nun monoteist sistemine yani Hristiyanlık, Yahudilik ve İslam'a dönüşmesi üzerinde durulmaktadır²².

Constantinus ve Aziz Augustinus'un din değiştirmesiyle 4. yüzyılda tarih yazıcılığı önemli gelişme göstermiştir. Din değiştirmenin algılanışıyla önemli yere sahip olmuştur. İmparator Iulianus'un paganlığa dönüşüyle denge sağlanmıştır²³.

Geç Antik Dönem'de piskoposlarda siyasi rol oynamışlardır. Hiçbir kaydın bulunmadığı siyasi mücadelelere karışmışlardır. İmparatorluk yetkilileri devletin çıkararını gözetirken şiddet yanlısı piskoposlar da görülmüştür²⁴.

İmparatorluk bu dönemde gelişim ve değişimlere sahne olmuştur. Savaşlarla meşgul olan imparatorlar ve onların bürokratlarının biçimlendirdiği 4. yüzyıl Roma İmparatorluğu hükümdarları ile 5. ve 6. yüzyıllarda Constantinopolis'e hapsedilmiş Roma İmparatorluğu arasında bile farklar mevcuttur. Dini anlamda köklü değişim olmuştur fakat 4. yüzyılda Hristiyanlık paganlarca tehdit altındadır. 6. yüzyılda ise Hristiyanlığın rakibi kalmamıştır. İmparatorluğun mal sahipleri, piskoposlar ve asiller

²¹ Mitchell 2020: XIII.

²² Mitchell 2020: 6.

²³ Mitchell 2020: 374.

²⁴ Mitchell 2020: 405.

tarfindan şekillendirilen iktidar sistemi yerini 5. ve 6. yüzyıllarda anayasal yönetime kavuşmuştur²⁵.

284 'de Diocletianus'un tahta çıkışından, Heraclius'un 641'de ölümüne kadarki zaman aralığı oldukça uzundur. 3. yüzyıldan itibaren Akdeniz Dünyası ve Anadolu köklü gelişimler ve değişimler yaşamıştır. Roma İmparatorluğu'nda bu dönemde yaşanan dini ve siyasi kriz, sonraki yüzyılda idari sürtüşmelerle ve Hristiyanlaşmayla devam etmiştir. 313 Milano Fermanı ile Hristiyanlık yasağı kaldırılmıştır. Bu gelişme ile pekçok şey değişime uğramıştır. Artık bir kenti oluşturan tiyatrolar, agoralar, stadyumlar, hamamlar ve tapınaklar yerini kiliselere ve dini mimariye yavaş yavaş bırakmıştır. Batıda Got lideri Alaric Romayı yağmalamıştır ve bu dönemde II. Theodosius tahta geçmiştir. İmparatorluk 4. yüzyılda sürekli dış düşmanlara karşı mücadele içinde olmuştur ve aynı zamanda iç savaşlar yapan imparatorlar çağı olmuştur. 4. yüzyılda imparatorluk Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmıştır.

Roma İmparatorluğu'nun kontrolünde olan Akdeniz Dünyası, 2. yüzyıl başlarından 7. yüzyıl sonlarına değin kültürel ve siyasal değişimlere uğramıştır. İmparatorluk 2. yüzyılın sonunda Basra Körfezi'nden Atlantik'e kadar geniş bir nüfusa ve sınıra sahipken, sonraki yüzyılda İran'daki haneden değişiklikleriyle ciddi bir krize girmiştir. Romalılar İranlılarla denk oldukları gerçeğini 3. ve 6. yüzyıllarda yaptıkları savaşlarda görmüşlerdir. Sasanilerle olan savaşlarına büyük kaynaklar ayıran imparatorluğun, Hunların gelişi ile Ren ve Tuna kıyılarındaki dengeleri değişmiştir. 5. yüzyılda Germanlar tarafından imparatorluğun batısı parsellenmiştir. Franklar, Vandalar ve Gotlar krallıklara dönüşmüştür. Yeni başkent olan Constantinopolis klasik dünyanın merkezi olmuştur²⁶. 6. yüzyılın başlarında İran'la savaş patlak verince ilişkiler değişmiştir. Fakat Justinianus iktidarlığının ilk zamanlarında Roma hakimiyetinin geniş çapta kendisini kabullendirmiştir. Beklenmeyen bir salgının meydana gelmesi ve Roma'nın 540 yıllarında yaşanan başarısızlıklarından dolayı yaşanacak büyük duraklamanın habercisi olmuştur²⁷.

İmparatorluk bir kez daha 7. yüzyılda sarsılmıştır. İmparator Mauricius'a 602 yılında darbe girişimi yapılmıştır. Doğu sınırında Roma-Sasani savaşlarını tetikleyen bu

²⁵ Mitchell 2020: 14.

²⁶ Kaçar 2017: 7.

²⁷ Mitchell 2020: 16.

darbe, 603 ve 628 yılları arasında gerçekleşmiştir. On beş yıl süren bu savaşlarda Sasanile yok olmuş fakat Roma İmparatorluğu’da iyi durumda değildir. Mısır ve Suriye Müslümanların eline geçmiş, Klasik Yunan ve Roma kültüründen çıkarak Müslümanlaşmışlardır. İmparatorluğun sınırı Anadolu ile sınırlı kalmıştır. Peter Brown Uzun Geç Antik Çağ teorisyeni olarak 7. Yüzyılı Akdeniz’den kopan İslam dünyası olarak görmemiş ve İslam dünyasının Akdeniz dünyasına katılarak kültürel sisteminin bir parçası olduğunu savunmuştur²⁸.

Geç Roma’da kilise politikaları tarihinin merkezini oluşturmaktaydı. Ortadoks ve Katolik Hristiyanlık Romalı halkın sembolik belirteciydi. İmparatorluğun ayakta kalabilmesi ülkeler arasında kurulan bağlantıların devam etmesine bağlıydı²⁹.

Constantinus Dönemi’nde Geç Roma İmparatorluğu Eskiçağ dünyasının en gelişmiş yönetim sistemine sahipti. Otorite çok önemliydi ve hükümdarın belli başlı sahip olduğu güçler ve erdemler üzerine temellenmişti. Bu fikir halka heykeltıraşlık ve mimari ile törenlerle halka gösteriliyordu³⁰. Hükümdarlar Tanrının vekili olur ve imparatorluğu ilahi korumayla yönetirdi.

Roma İmparatorluğu’nun doğu toprakları büyük oranda Geç Antik Çağ’ın coğrafi odağı kabul edilebilir. Anadolu, Doğu Roma İmparatorluğunu büyük ölçüde ayakta tuttuğundan Geç Antik Çağ’daki durumu açısından önemlidir. Anadolu arkeolojisinde bu döneme ilişkin buluntular sonucunda ilgi odağı haline gelmiştir. Geç Antik Çağ kazı dökümanları zamanla önem kazanmış, Theodosius Dönemi’nde paganlık yasaklanmış ve Hristiyanlık resmi din olmuştur³¹.

Türkiye’de pek çok yerde Geç Antik Çağ yapıları görmektediriz. Aphrodisias, Efes, Laodicea ve Sardis’i gezerek insanlar bu döneme ait kalıntıları görebilirler. Likya’dan Mersin’e kadar oldukça iyi korunmuş yapılar karşımıza çıkmaktadır.

²⁸ Kaçar 2017: 7.

²⁹ Mitchell 2020: 17.

³⁰ Mitchell 2020: 224.

³¹ Şimşek- Kaçar 2017: 1x.

Geç Antik Çağ'da Anadolu'da kentel nüfus azalmaya başlamış ve bunun sebepleri salgın hastalıklar, Sasani saldırıları, iç karışıklıklar kabul edilmiştir. Sasiniler dışında bir diğer tehdit ise Germanlerin zaman zaman oluşturduğu tehditlerdir.

Geç Antik Çağ kronolojik çerçevesi ve geniş coğrafyasıyla pek çok dili ve kültürü içerisinde barındırmaktadır. Bu diller: Yunanca, Latince, İbranice başta olmak üzere, Gürcüce, Arapça Ermenice, Süryanice ve Farsça'dır.

Yukarıda Geç Antik Çağ tarihi hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. Dönemin sosyo-ekonomik ve siyasal yapısından bahsedilmiştir. Tez çalışmasının Geç Antik Çağ'a tarihlenen mozaikler üzerindeki kantharos tasarımları olmasından dolayı, konunun daha iyi anlaşılması ve değerlendirilebilmesi için ilk önce Geç Antik Çağ dönemine değinmek gerekmektedir. Bu sebeple bu bölümde başta Stephen Mitchell'in 'Geç Roma İmparatorluğu Tarihi' adlı kitabı temel alınarak çeşitli kaynaklardan yararlanılıp bir bölüm oluşturulmuştur. Bir sonraki bölümde tez çalışmasının yan kollarından biri olan mozaik sanatı hakkında kısaca bilgi verilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MOZAİK

2.1. Mozaik Sanatı

Çeşitli boyutlarda ve renklerde, işlenmiş ya da doğal taş, deniz kabukları, metal, taş, cam, çini veya pişmiş topraktan üretilen parçaların sıva veya harç ile yapıştırılıp süsleme yapılan sanata mozaik denir. Latince ‘misium opus’ ve Fransızca ‘mosaique’ kelimelerinden gelmektedir³².

Bir yüzeyde mozaik yapılmadan önce çeşitli işlemler yapılmaktadır. Öncelikle mozağin yapılacağı yerde temizlik işlemi gerçekleştirilir. Yüzeyde molozlar ve kireç taşlarıyla sert bir zemin meydana getirilir. Sert tabakayı düzleştirmek için alçı kullanılır. Kullanılan bu alçının üzerine yapılacak mozağin bir taslağı oluşturulur. Daha sonra bağlayıcı olan ince kum, kiremit tozu ve kireçten elde edilmiş malzeme ile tessera parçaları yerleştirilir³³.

2.2. Yapım Teknikleri ve Tarihsel Gelişim

Mozaikler tarih boyunca farklı tekniklerde üretilmiştir. Sanatçılar tarafından bu tekniklerin bazıları geliştirilmiş, bazılarının ise kullanımına son verilmiştir. Mozaikler malzemeye göre iki gruba ayrılır. Bunlardan biri, opus tessellatum denilen doğal malzemeli çakıl taşları ile işlenen mozaiklerdir³⁴. Bu mozaikler çoğunlukla deniz ya da derelerden toplanan boyutları küçük ve doğal renkli çakıl taşları ile yapılmıştır. Bu sebeple çakıl taşı ile yapılmış erken örneklerde figürler ayrıntılı bir şekilde verilmemiştir. Opus tessellatum tekniği yaygınlaşana kadar, çok işçilik gerektirmeyen çakıl taşlı mozaikler kullanılmaya devam edilmiştir³⁵.

Opus tessellatum tekniğinin, ilk defa İÖ. 3. yüzyılda Sicilya’da Morgantina şehrinde kullanıldığı görülmüştür³⁶. Mozaikte figürler çakıl taşlı diğer örnekler göre saha detaylı işlenmiştir. Fakat zaman ilerledikçe vermiculatum denilen kurtçuk

³² Şahin 2001: 4.

³³ Şahin 2001: 4.

³⁴ Dunbabin 1979: 265.

³⁵ Aygüneş 2006: 4.

³⁶ Dunbabin 1995: 29.

anlamına gelen teknik geliştirilmiştir. Bu teknikte tesseralar küçültürerek figürler daha detaylı ve gerçekçi gösterilmiştir³⁷.

Boyutları 5 santimetreyi geçen boyutlara sahip tesseralarla yapılan başka bir teknik ise opus sectile'dir³⁸. Latince kesmek sözcüğünden gelmektedir. Bu teknik çeşitli geometrik desenlere kesilmiş taşlarla üretilmiştir. Opus sectile tekniği daha fazla detay gerektiren diğer teknikler kadar gözde olmamıştır³⁹.

Yukarıda bahsedilen tekniklerin dışında opus signinum ve opus alexandrinum gibi çok kullanılmayan tekniklerde bulunmaktadır⁴⁰.

Mozaik'in kullanım alanları ilk olarak evler ve özel konutlardır. Daha sonra sanat yapılarında, görkemli kamusal mekanlarda kullanılmıştır.

İnsanlar, yüzyıllardır dayanıklı bir süsleme aracı olan mozaik'i kullanarak yapılarını süslemişlerdir⁴¹. Yapılan araştırmalara göre mozaik'in ilk örnekleri İÖ. 4. bin yıllarında Mezopotamya ve Sümer sanatında karşımıza çıkmıştır. İlk olarak Mezopotamya'da kullanılan mozaik sanatı, İÖ. 4. binde Uruk'taki yükselişin etkileri resim sanatında da olmuştur. Seramik ve duvarlardaki resim tekniği, tekstil sanatının örnekleriyle de benzerlikleri vardır. Uruk şehrinde İÖ. 4. binde yapıların duvarlarında ve sütunlarında konik biçiminde mozaiklere rastlanmıştır⁴².

Yunan ve Roma geleneklerinde mozaik sanatının ilk örnekleri Gordion'da ve Girit'te bulunmuştur. Bu örnekler İÖ.8. yüzyılda siyah ve beyaz renklerde, doğal taşlardan yapılmış ve figürsüzdür⁴³. Doğal taşlarla yapılmış örneklerin en erken olanları Olynthos şehrindeki mozaiklerin boyutu küçük ve çakıl taşlarındandır. Konuları ise çoğunlukla mitolojidendir. Bu mozaiklerdeki figürler ile vazo resimleri benzer şekilde yapılmıştır⁴⁴. Pella mozaikleri de Olynthos'daki mozaiklerle aynı tarihlere denk gelmektedir. Pella mozaikleri doğal çakıl taşlarından yapılmıştır ve incelikli eserler

³⁷ Aygüneş 2006: 5.

³⁸ Ling 1998: 6.

³⁹ Demirel 2004: 32.

⁴⁰ Çıtakoğlu 2015: 5.

⁴¹ Akıllı 1989: 165.

⁴² Dunbabin 1999: 5.

⁴³ Haswell 1973: 184.

⁴⁴ Üstüner 2002: 14.

bulunmaktadır. Pella’da ışık-gölge oyunları dikkat çekmektedir. Buradaki mozaik sanatçıları tesseraları daha küçük tutarak figürleri daha gerçekçi hale getirmişlerdir⁴⁵.

Roma mozaik sanatında kesme taş tekniği bolca kullanılmıştır. İlk olarak Hellenistik Dönem’ de uygulanmaya başlanmıştır. Tessera denilen bu küçük taşlar 5 mm, kenarları olan ve çoğunlukla aynı boyutlarda kesilerek mozaikler oluşturulmuştur. Hellenistik Dönem’ in sonuna doğru tesseraların boyutu 3-7 mm civarında boyutlarda kesilip, mozaikte ton vurgusu ve renk dengesi artırılmak istenmiştir. Roma Dönemi’ ne gelindiğinde ise tesseraların boyutları 10 mm ye kadar ulaşmıştır⁴⁶.

Hellenistik kültürün hakim olduğu şehirler, İÖ. 2. yüzyılda Romalıların işgaline uğramıştır. Bu şekilde ustalar Romalıların hakimiyetine girmiştir. Bu dönemde mozaik ustalarına diğer sanat ustalarından daha fazla ücret verilmiştir. Dolayısıyla mozaiklerin üretimi artmış, özel evler ve aristokratların villaları mozaiklerle süslenmiştir⁴⁷.

Roma mozaik sanatında İÖ. 1. yüzyıla kadar Hellenistik sanatının etkileri görülürken yeni dünya görüşünün etkisi, imparatorluk sınırlarının genişlemesi ve refah düzeyinin artmasıyla sanatçılar kendilerine has bir üslup geliştirmişlerdir. Romalı mozaik ustaları İS. 2. ve 3. yüzyıla gelindiğinde en gösterişli eserlerini vermişlerdir. İS. 4. yüzyılda ise bir yenilik olan cam malzeme kullanılmaya başlanmıştır. İS. 5. yüzyıldan sonra Roma mozaik sanatı dinsel bir üsluba sahip olmuştur. Romalı mozaik ustaları dönemin zevk ve üslubunu Bizans kilise ve saraylarına aktarıp bunu yaparken de yeni stil ve üslubunu geliştirmiştir.

Tezi oluşturan asıl konuya değinmeden önce, bu bölümde mozaik sanatı ve mozaik döşeme teknikleri hakkında bilgi verilmiştir. Bir sonraki bölümde ise kantharos ile bağlantılı olan şarap tanrısı Dionysos anlatılmaktadır. Bu sebeple Dionysos’un mitolojisi ve kantharos ile ilişkisi hakkında bilgi vermenin gerekli olduğu düşünülmüştür.

⁴⁵ Haswell 1973: 185.

⁴⁶ Aygüneş 2006: 3.

⁴⁷ Aygüneş 2006:3.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.DİONYSOS

3.1.Mitolojisi ve Kökeni

Kantharosun Dionysos ile bütünleşmiş bir figür olmasından dolayı, tanrının kökeninin ve mitolojisinin incelenmesi kap formunun mozaik betimlemelerinde kullanılmasının anlaşılması için önemlidir.

Efsaneye göre Dionysos, Kodmos'un kızı Semele ile Zeus'un oğludur. Semele hamileyken Hera'nın kışkırtması sonucu Zeus'a gücünü görmek istediğini söyler. Zeus bunu kabul eder ve Semele yıldırımlara maruz kalarak ölür. Zeus alıp baldırına koyar ve Dionysos ikinci doğumla ortaya çıkar⁴⁸.

Pausanias'ın anlatımına göre ise Laconia'nın Brasiae sakinleri farklı bir efsaneden bahsetmektedir. Kodmos kızı ve Zeus'un bir oğlu olduğunu duyunca kızı Semele'yi ve Dionysos'u bir sandığa koydurup denize attırır. Denizin dalgaları ve rüzgarlarla sandık Brasiae kıyıların ulaşır. Semele ölmüştür ve oğlu yaşıyordur. Brasia ovası 'Dionysos Bahçesi' olarak anılmaktadır⁴⁹.

Her tanrıda olduğu gibi Dionysos'unda atribütleri mevcuttur. Bunlar içki boynuzu, asma yapraklarından bir taç, thyrsos ve kantharostur⁵⁰. Kantharos ise tezin asıl konusunu oluşturmaktadır. Asıl konuya geçmeden önce konuyla ilişkili olarak Dionysos'a biraz daha değinmek gerekmektedir.

Dionysos şarap, zevk ve sarhoşluk tanrısı olarak bilinmektedir. Şarabın mucidi ve üzüm bağlarının koruyucusudur⁵¹. Dionysos'dan Euripides'in Bakkhalar adlı eserinde, Demeter'den sonra gelen ikinci güç olarak bahsedilmektedir: *İkincisi Semele'nin oğlu. İkinciden hiç de aşağı kalmaz. Üzümlün akıcı özünü o yarattı, insanoğluna armağan etti*⁵².

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Dionysos yeniden yaşam bulmuş 'khtonien' bir tanrıdır. Dionysos'a yapılan törenler çoğunlukla mağaralarda geçmektedir. Olasılıkla

⁴⁸ Erhat 2012: 94.

⁴⁹ Paus.: 24,3.

⁵⁰ Pişkin 2007: 17.

⁵¹ Nonn.Dion.: 293-297.

⁵² Eur.Bacch.: 275-280.

bahsettiğimiz khtonik⁵³ kimliği ile alakalı olmalıdır. Herodotos ‘...*cehenneme egemen olan tanrılar, Mısırlılara göre, Demeter ve Dionysos’tur...*’ der⁵⁴. Bu durumda yer altı dünyasıyla da ilişkilidir.

Her ne kadar bitki tanrısı olarak karşımıza çıksa da hayvan şekillerinde de görülmektedir. Örneğin Kyzikos’daki tasvirlerinde boğa şeklinde gösterilmiştir⁵⁵. Tanrının şenliklerine boğa şeklinde geldiği de düşünülmüştür. Keçi ve oğlak şekillerine büründüğü de görülmektedir. Zeus onu Hera’nın hışmından korumak için oğlağa çevirmiştir⁵⁶. Dionysos için yapılan birçok şenlik bulunmaktadır. Bu şenliklerde bol bol şarap içilir, sarhoş olunur, danslar edilir ve ona adaklar adanırdı⁵⁷.

Dionysos betimleri ikonografide ‘Sarhoş Dionysos’ olarak geçmektedir⁵⁸. İÖ. 5. yüzyıl sonlarından sonra Mende sikkeleri üzerinde Dionysos bir katırın üzerinde elinde elinde kantharos ile betimlenmiştir⁵⁹.

Sicullus’a göre Nysa nympheleri Dionysos’un şarabı keşfedeceğini ve insanlara asmanın nasıl yetiştirileceğini öğreteceğini bildirmişlerdi⁶⁰. Nonnos’ta yabani üzümün kırmızı suyundan şarabı keşfedeceğini söyler⁶¹. Tam olarak şarap kelimesi geçmese de keyif verici bir içkiyi keşfedeceği anlatılmış, rezenenin sapını kesmiş ve kayalıklara çarparak katı bir içecek elde etmiştir⁶². Asmanın tatlı meyvesini keşfeden genç Dionysos ilk şarabını sütannesesi Rheia’ya yapmıştır⁶³.

Bu bölümde kantharos ile olan ilişkisinden dolayı Tanrı Dionysos hakkında bilgi verilmiştir. Bir diğer bölümde tezin asıl konusunun kollarından biri olan kantharos seramiğinin tanımı ve kronolojik bir sıraya göre tipolojisinin yapılması gerekmektedir.

⁵³ Khtonik: Şeytani olan, cehennemle ilgili her şeyi kapsayan.

⁵⁴ Hdt.: 123.

⁵⁵ Burkert 1985: 64.

⁵⁶ Frazer 2004: 318.

⁵⁷ Pişkin 2007: 32.

⁵⁸ Ayvazoğlu 2015: 162.

⁵⁹ Papadooulos-Paspalas 1999: 164/Fig 7-8.

⁶⁰ Diodoros Sicullus IV: 2-3.

⁶¹ Nonn.Dion.: 330.

⁶² Oppianus 4: 230.

⁶³ Nonn.Dion.: 394, XIII:470.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.KANTHAROS

Latince ‘cantharus’ olarak ifade edilir⁶⁴. Bazı yazarlara göre kabın ismi Mısırlıların kutsal kabul ettikleri, Scarabaeidae familyasından bir böcek yani ‘Scarebe’ dan gelmektedir⁶⁵.

İnce uzun ayağa sahip, geniş konik bir gövdesi bulunan ve iki yanında yüksek kulplara sahip olan kap formuna kantharos denir⁶⁶. Atina siyah figürlülerin en önemli kaplarından biri kantharostur. Fakat buna rağmen çok yaygın görülmez. Dionysos’un elinde görülen bir içki kabıdır. En iyi örneklerine siyah figürün erken dönemlerinde rastlanmıştır. Antik Dönem sıvı sofra kapları arasındadır⁶⁷. Kantharosda, skyphos, ryton, mastos, kathon, kylix, ve siena tipi kaseler gibi içki kapları arasında yer almaktadır⁶⁸. Dolayısıyla içki denilince akla kantharos, kantharos denilince ise akla Dionysos gelmektedir. Bu ilişki tezin konusunun bir kısmını oluşturmaktadır.

Kantharos yapısı itibari ile kulpları ağız kısmından aşar durumdadır. Bu uzun kulplar ağızdan yukarı çıkar ve kıvrım oluşturarak kabın gövdesine döner. Bu tip kaplar içki içilmesini kolaylaştırmaz. Bu durumda kantharosun mezar hediyesi olarak, ritüel amaçlı ve sunu sırasında kullanıldığı da düşünülebilir⁶⁹. Pişmiş topraktan yapılmış bu formun metal örnekleri de bulunmaktadır⁷⁰. Atina’da bulunmuş kantharosların ağız çapları, ortalama 15 cm. civarındadır⁷¹. İÖ. 6. yüzyıldan itibaren bilinen kantharoslar Atina’da İÖ.4. yüzyıla kadar pek popüler değildir. Bilinen en geç örneklerine Girit’te rastlanmıştır⁷² (**Resim: B**).

Kantharoslar sevilen bir içki kabı olmuştur. Yukarıda belirtildiği üzere Dionysos’la ilişkilendirilir. Dionysos Yunan vazolarında ve mozaikler üzerinde

⁶⁴ Liddell-Scott 1897: 741.

⁶⁵ Smith-Anton 1843: 208.

⁶⁶ Çakır 2011: 70.

⁶⁷ Akkurnaz 2016: 90.

⁶⁸ Çakır 2011: 65.

⁶⁹ Schreiber 1999: 125.

⁷⁰ Waltesr 1905a: 410.

⁷¹ Schreiber 1999: 125.

⁷² Sivrioğlu 2005: 38.

betimlenen sahnelerde elinde kantharos ile görülmektedir⁷³ (**Resim A**). İnsanların aklında öyle bir yer etmiştir ki mozaikler üzerinde de bolca kullanılmıştır.

Pek çok mozaikte kullanılan kantharos genellikle mitolojik sahnelerde yer almaktadır. Örneğin, Antakya Müzesi'nden 'Dionysos'un Hindistan Zaferi'nden Dönüşü' isimli mozaikte bir Pan kantharos taşıırken görülmektedir. Kantharos sadece Dionysos'un olduğu mozaiklerde değil aynı zamanda geometrik desenlerin olduğu mozaiklerde de görülmektedir. Örneğin, Bursa Yerkapı mozaiklerinde de kullanılmıştır. Burada kantharos beyaz bir zemin üzerinde, sekizgen motifin ortasında bulunmaktadır. İşlenen kantharosun dış kısmı siyah renkli tesseralarla süslenmiştir (**Resim 28a-b**).

Kantharos tipi diyebileceğimiz kaplar çoğunlukla Dionysos ile bağdaştırılmaktadır. İki yanında kanat benzeri büyük kulplarının olması kantharosu diğer kaplardan ayıran en önemli özelliğidir. Kantharos ile aynı foma sahip bazı kaplar krater ya da vazo olarak ifade edilmiştir. Hristiyan konteksinde genellikle kantharos ökaristik '*khalisi*' ifade eder⁷⁴. Batı Akdeniz mozaiklerinde iyi şans motifi ve kötülüklerden koruyan motifi olarak karşımıza çıkar⁷⁵.

Kantharos, tek başına bir motif olarak kullanılmasının yanı sıra geometrik desenlerle de birlikte, içinden asma dalları, sarmaşık yaprakları çıkarken de sıkça kullanılmıştır. Örneğin, Bodrum'da Torba Manastırı'nın şapelinde İÖ. 4-5. yüzyıllar arasına tarihlenen mozağin köşe boşluklarında kantharosun içinden çıkan asma dalları bulunmaktadır (**Resim 16a-b**).

4.1. Kantharos Tipolojisi

Kantharoslar⁷⁶ genel olarak yüksek ayaklı, derin gövdeli ve çift dikey kulplu içki kaplarıdır⁷⁷. Kantharos İÖ. 6-5. yüzyıllarda yaygın olarak kullanılmıştır. İÖ. 6-5. yüzyılda, İÖ. 4. yüzyılda ve Hellenistik Dönem'de Attika seramiğinde belirgin form

⁷³ Amasis ressamı bir amphora üzerinde Dionysos'u elinde kantharos ile boyamıştır. Bkz. Delemen-Çokay Kepçe 2009: 51, Res. 32.

⁷⁴ Johnston 1999: 623.

⁷⁵ Tiriyaki 2016: 510.

⁷⁶ Çalışmada kantharoslar tipolojik açıdan incelenmiş ve gruplandırılırken isimleri kaynaklardan elde edilen buluntular doğrultusunda verilmiştir.

⁷⁷ Delemen-Çokay Kepçe 2009: 12.

faklılıkları vardır. Bu formlar üç ana grupta incelenir⁷⁸. İÖ. 4. yüzyılın ikinci çeyreğinde ise kyliksoid kantharos üretimi başlamıştır.

İlk grupta İÖ. 6-5. yüzyılda ‘Alçak ve Yüksek Kulplu’ kantharoslar üretilmiştir. Yüksek Kulplu Kantharoslarda yüksek profilli içbükey gövde, dışbükey gövde ile açı yapar ve birleşmektedir. Gövdeden çıkan iki sert kulp, ağız hizasını aşarak kıvrım yapıp ağız kısmında birleşmektedir. Kaideye gelecek olursa halka şeklindedir fakat değişiklik göstermektedir. Bu form İÖ. 5. yüzyıldan önce ortadan kalkar⁷⁹. Alçak Kulplu Kantharoslarda İÖ. 5. yüzyılda yaygın olarak kullanılmaktadır. Dışbükey kavisli alt gövde kavis yaparak, uzun üst gövde ile birleşir. Kulplar birleşim yerinden yükselerek ağız kenarında birleşir. Bu grup İÖ. 5. yüzyılın sonlarına kadar varlığını sürdürür. Ağız kenarlarında dil motifi, gövdede eşkenar dörtgen bezemeleri ve defne dalı tipik bezemelerdir. İkinci grupta İÖ. 4. yüzyılda Klasik kantharoslar ‘Kalınlaştırılmış ve İnce Ağız Kenarlı’ olarak iki başlıkta incelenir. Erken dönemlerde Kalın, Erken Hellenistik Dönem’den sonra İnce Ağızların üretimi artmıştır⁸⁰. Bu iki grup arasında ağız kısımları dışında belirgin bir fark yoktur⁸¹. Kalınlaştırılmış tipte, ağız kenarı dışa doğru çıkıntı yapar ve kalındır. İçbükey boynu ve kalıp yapımı kaidesi vardır. Erken örneklerinde ise kaide içbükey profile sahiptir ve dipte çıkıntı yapar. Kulplar gövdeden çıkarak ağızda oturur ve dışa doğru eklentileri vardır. Bu eklentilere mahmuz denir. Bu mahmuzlar İÖ. 4. yüzyılın ikinci çeyreğinde sivri uçluyken, üçüncü çeyreğe gelindiğinde yukarı doğru dönmektedir⁸². İÖ. 3. yüzyılın ortalarına kadar kullanılmaya devam edilmiştir⁸³.

Üçüncü grupta İÖ. 3. yüzyıldan itibaren kantharoslar yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ve bu dönemde belirgin farklılıklar gözlemlenmektedir⁸⁴. Derin gövde içbükey profillidir, kaidesi ise halka şeklinde dışbükey profillidir⁸⁵. Boyun ile gövde İÖ 3. yüzyılın ilk çeyreğinde keskin bir açı ile ayrılır. İçbükey boyun ile dışbükey profil

⁷⁸ Rotroff 1997: 83-92.

⁷⁹ Talcott 1935: 115.

⁸⁰ Rotroff 1997: 84.

⁸¹ Talcott 1935: 122.

⁸² Rotroff 1997: 83.

⁸³ Egeci 2014: 43.

⁸⁴ Rotroff 1997: 98-99.

⁸⁵ Rotroff 1997: 97-100.

veren gövdenin arası İÖ. 3. yüzyılın ikinci çeyreğiyle dışbükey ince silme ile gösterilmiştir⁸⁶ (**Resim C**).

Dördüncü son grup olan kyliksoit kantharoslar İÖ. 4. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Bu kantharos türü kylikse benzemektedir⁸⁷. Gövde kısmı ‘S’ profili vermektedir. Kyliks gibi çift kulpu ve kaidesi vardır. Fakat bu kulplar gövdede birleşmemektedir. Kantharosun alt tipi olarak yorumlanan bir örnek olarak Taras’ta bulunan Erken Arkaik Dönem’e tarihlenmekte olan Lakonia üretimi bir tipte bulunmaktadır⁸⁸. Lakonia tipi kantharos olarak adlandırılan bu kaplar kaideli, çift kulpludur. Sparta’da da Lakonia tipi olan bu kaptan bulunmuş, fakat kantharostan farkı ağız kısmının altında dikey tek halkalı kulpa sahip olmasıdır⁸⁹. Antik Dönemde bildiğimiz içki kadehlerinden farklı olarak bu kapların bulunması, değişik formlarda da başka kapların kullanıldığını göstermektedir. Kulptaki farklılıklarla diğer örneklerinden ayrılmaktadır⁹⁰. Bu formun erken örneklerinin kalın ağızlı kyliksoit skyphoslarla benzerlik göstermektedir. Dipteki firnis çember bezemeleri ile benzer ağız profillerinden dolayı bu formdan geliştirilmiş olabilir⁹¹. Kalıp yapımı ağız kenarı ve ince ağız kenarlı olarak iki grupta incelenmektedir. Kalıp yapımı tipte ağız dışı doğru kalınlaştırılır, boynu daralır ve içbükey form oluşturur. Gövdeye keskin açı ile bağlanır. Aşağı doğru daralan bir kaidesi vardır⁹². İnce ağızlı tipte ise ağız dışı çekik ve sadedir. Gövdeye kesin açı ile bağlanan boyun içbükey profil vermektedir. Bu tipte boyun kısadır, kaide küçülür ve kulplar uzamaktadır⁹³.

Roma Dönemi’nde kantharos basıklaşır ve bardak formuna dönüşmektedir. Kulplar oldukça küçülür ve neredeyse ufak tutma yerleri olarak karşımıza çıkar. Klasik Dönem’de gördüğümüz ağızdan taşarak yukarı çıkan kulplar artık kullanılmamaya başlanır.

⁸⁶ Edwards 1975: 77.

⁸⁷ Delemen -Çokay Kepçe 2009: 44.

⁸⁸ Boardman 2016: 108.

⁸⁹ Boardman 2016: 108.

⁹⁰ Talcott 1935: 117-118.

⁹¹ Talcott 1935: 117.

⁹² Talcott 1935: 118.

⁹³ Talcott 1935: 199-200.

Geç dönem kantharoslarına gelecek olursak çok çok az rastlanmaktadır. İS. 3-4. yüzyıllarda Afrika kaplarına öykünmüş olunsada kendi tarzlarında stilize edilmiştir⁹⁴. Geç dönem kantharosları denildiğinde Geç Roma camcılığına bakmak gerekmektedir. Cam kadehler Roma camcılığında incelendiğinde kadeh tipi ayaklı bardaklar görülür⁹⁵. Can üfleme teknolojisinin yaygınlaşması ile form çeşitliliğine bakıldığında kantharos ve ayaklı bardaklar yaygınlaşmıştır⁹⁶. Erken Roma İmparatorluk Dönemi'nde ayaklı cam kantharoslar ve ayaklı vazolar lüks olarak görülmüştür⁹⁷. Isings Doğu Akdeniz'de cam kantharosların bulunduğunu söylemektedir⁹⁸.

İncelenen kaynaklara göre Roma Dönemi'ne tarihlenen kantharosların tipolojisine pek değinilmemiştir. Daha çok Klasik ve Hellenistik Dönem kantharosları hakkında çalışmalar yapılmıştır.

Yukarıda kantharos seramiğinin tanımı ve tipolojisine değinmiştir. Geç Antik Çağ'a tarihlenen kantharolu mozaikler incelenirken, bu dönemde döşenmiş mozaiklerin genel özelliklerine değinmek gerekmektedir. Bu dönemde bulunmuş mozaiklerin genel özelliklerine değinilerek, üzerinde kantharos tasarımlarının olduğu mozaiklerin incelenmesi ve tanımlanmasına ışık tutacaktır. İncelenen ve tanımlanan kantharosların ikonografik açıdan değerlendirilmesi gerekmektedir.

⁹⁴ Adak Adıbelli 2006: 96.

⁹⁵ Erten-Akkuş Koçak 2017: 90.

⁹⁶ Isings 1957: 53-54.

⁹⁷ Harden 1987: 109.

⁹⁸ Isings 1957: 139-140.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. GEÇ ANTİK ÇAĞ MOZAİK DÖŞEMELERİ

Mozaik sanatının gelişimi, mozaïği sipariş eden kişinin, geleneklerin ve döneminin zenginliğine göre değişim göstermektedir. Geç Antik Dönem’inde siyah ve beyaz mozaiklerin önceki dönemlerde olduğu gibi tekrar gündeme gelmesinin sebeplerinden biri bu faktörlerdir⁹⁹. Erken dönemlere tarihlenen siyah ve beyaz renk kullanılarak yapılan mozaiklerde kontrast daha önemliyken, Geç Antik Çağ’a gelindiğinde beyaz zemin döşemesi üzerine siyah döşeme şeklinde olmuştur. Geç Antik Çağ’ mozaikleri ekonomik kaygılar ve estetik sebebiyle sadece siyah ve beyaz renkleri ile sınırlı kalmamış, yüzyıllar geçtikçe repertuara renk sıkalası eklenmiştir.

Değişiklik ihtiyacın artmasıyla galerilerdeki mozaikler, yanlarda düz beyaz şeritlerin olduğu, birbiriyle bitişmiş halde olan bezemeler haline gelmiştir. Çoğunlukla aynı motif tekrarlanmış ve sıklıkla gördüğümüz geometrik desenler siyah ve beyaz üslubun görüldüğü dönemlerde gelişim göstermiştir¹⁰⁰.

Antik dönemlerde büyük panolu, figürlü mozaik kompozisyonları, Geç Antik Çağ’a gelindiğinde dikdörtgen ya da kare çerçevelerle, bazı örneklerde ise dairesel bezemelerin içinde, küçük yer kaplayacak şekilde yapının çeşitli bölümlerine döşenmiştir¹⁰¹.

İS. 2. ve 3. yüzyıllarda siyah ve beyaz geleneğin gelişimiyle Anadolu’da bölmeli olarak oluşturulan mozaikler üzerinde Batı etkisi mevcuttur. Madalyonlar veya kasetleri anımsatan mozaiklerin mimariden etkilenildiği düşünülmektedir¹⁰². Büyük bezeme alanlarının tümünde basit örgü bantları sıklıkla kullanılan motif olduğundan ayırt edici bir özelliktir.

İS. 3. yüzyıla gelindiğinde mozaiklerin sayısı buluntulara göre az olsa bile, geometrik desenlerin kullanıldığı mozaik döşemelerinde artış olmuştur. Hellenistik geleneğe bağlılık devam etmektedir¹⁰³.

⁹⁹ Scheibelreiter-Gail 2011: 417.

¹⁰⁰ Scheibelreiter-Gail 2011: 418.

¹⁰¹ Özyurt Özcan 2013: 470.

¹⁰² Dunbabin 1999: 193.

¹⁰³ Scheibelreiter-Gail 2011: 418.

Kilise, sinagog ve villalarda Geç Antik Çağ Dönemi'nde, zeminler bezemesiz bırakılmamıştır. Geniş bordürler aralıksız devam etmiş, gösterişli bezeme anlayışı İS. 5 ve 6. yüzyıllarda dini ve sivil yapılarla beraber konutlarda da gözlemlenmiştir. Konut döşemelerinde figürlü sahneler kullanılmaya devam edilmiş, kamu yapılarında ise en fazla küçük panolar içinde hayvan motifleri kullanılmıştır¹⁰⁴.

Geç Antik Çağ'da geniş alanları mozaiklerle kaparlarken çoğunlukla geometrik desenlerden yararlanılmıştır¹⁰⁵. Geç Antik Dönem'de bir yenilik olarak, geometrik desenler arasında bantlar ve halatlar yoğun kullanılmıştır. Her geometrik motifte yani kare, elips dairede; halat biçiminde dalgalar, örgüler ve gökkuşağı şeritleri döşemelerde yerini almıştır. Alanlar ağ şeklinde bezenmiş, halat motifleri ile vurgulanmış ve yeni görüntüye ulaşılmıştır. Halat düğümlerinin döşemeler arasında farklılık göstermesi stilistik veya dönemsel farklılıklardan değil, yapı sahibinin maddi durumu ve ona göre gösterilen özenle alakalı olabilmektedir¹⁰⁶. İS. 5 ve 6. yüzyılda madalyonlar doldurma motiflerle süslenmiştir. İS. 7. yüzyıla gelindiğinde yapılarda, mozaik döşemeleri eskisi kadar önemli yer tutmamaktadır¹⁰⁷.

Geç Antik Çağ mozaiklerinin yapılan kazılar ve incelemeler sonucunda güçlü bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir¹⁰⁸.

5.1. Mozaikler Üzerinde Kantharos Tasarımları

Geç Antik Çağ mozaik döşemelerinde, hazırlamış olduğum katalog göz önüne alınarak, kronolojik sıraya göre kantharos tasarımlarına değinilecektir.

Mozaik döşemelerinin geneline bakılacak olursa kantharoslar genel olarak panoların köşe boşluklarında kullanılmaya başlanmıştır (**Resim D**). İtalya'da Triest'te bulunan mozaikte kantharoslar, merkez daire şeklindeki pano ile dışta basit örgü motifi olan bandın arasında köşe boşluklarında kullanılmıştır. İlk zamanlarda çizgisel, içi boş ve daha özensiz döşenen kantharoslar İS. 2. yüzyıldan itibaren daha özenli, kontrastlarında oluşturulduğu bir hal almıştır.

¹⁰⁴ Scheibelreiter-Gail 2011: 419.

¹⁰⁵ Özyurt Özcan 2013: 470.

¹⁰⁶ Scheibelreiter-Gail 2011: 419.

¹⁰⁷ Scheibelreiter-Gail 2011: 420.

¹⁰⁸ Özyurt Özcan 2013: 470.

Dionysos'la ilişkilendirilen kantharos, mitolojik sahnelerin de işlendiği mozaiklerde karşımıza çıkmaktadır. Antakya'da bulunan '*Dionysos'un Sarhoşluğu*' isimli mozaikte Dioysos'un elinde kantharostan dökülen şarapla meşhur panteri '*tigris*' i besler vaziyettedir. Burada kantharos küçük boyutlarda döşenmiştir. Küçük kaidesi, ağza gidildikçe genişleyen gövdesi ve küçük kulpları vardır. Burada kantharos alışlagelmişin dışında gösterilmiştir (**Resim E**).

Kantharoslar sadece köşe boşluklarında değil panoların içinde de yer almıştır (**Resim F**). Bu dönemde yoğun olarak kullanılan geometrik desenli mozaiklerin yanında yerini almıştır.

Kantharosun bilinen standart tipi, genel olarak yüksek ayaklı, derin gövdeli ve çift dikey kulplu olmasıdır¹⁰⁹. Dönemin ilk yıllarında tanıtımda olduğu gibi mozaiklerde dikkat çeken en belirgin özelliği kulplar olmuştur. Ağızdan çıkan kulplar kıvrım yaparak gövdeye iner ve gövdede de dışa dönük kıvrım yaparken gösterilmiştir. Bir başka ayırıcı özellik ise dilimli gövdesidir. Bu ayırıcı özelliklerin olmadığı örneklerde mevcuttur (**Resim G**).

Hellenistik geleneğe saygı duyulan Geç Antik Çağ'da siyah-beyaz renkler kullanılarak mozaikler döşenmiştir. Dönemin başlarında kullanılan tekdüze renkler yerini daha canlı, çok renkli taşlara bırakmıştır. Renk kullanımının sebebi sadece geleneğe bağlılık olmadığı gibi, bölgenin koşulları, mozağin döşenileceği yapının sahibinin maddi olanakları da etkili olmuştur.

İS. 3. yüzyıla gelindiğinde az sayıda örnek olmamasına rağmen farklılıklar meydana gelmiştir. Örneğin; Resim: 3 ve Resim 4'de olduğu gibi kulplarda küçülme olmuştur. Fakat kantharoslar hala geniş gövdeye ve uzun kaideye sahiptir. Çeşitli renkler kullanılarak derinlik verilmeye çalışılmıştır.

Kantharoslar mozaikler üzerinde tek başına değil; içinden asma dalları, bitkisel motifler çıkar vaziyette de döşenmiştir. Genel olarak ağızdan çıkan bu dalların ucunda üzüm salkımları, kalp motifleri konurulmuştur (**Resim 16b**). Daha sonra kabın içinden çıkan dalların yanı sıra çeşitli hayvanlarla da beraber döşemelerde yerini almıştır (**Resim17a**).

¹⁰⁹ Delen-Çokay Kepçe 2009: 12.

İS. 4-5. yüzyıla gelindiğinde dilimli geniş gövde ve küçülmüş kulplar halen devam etmektedir. Kantharoslarda bu dönemde farklı olarak boyunda uzama meydana gelmiştir. Bazı örneklerde ağız kısmında küçülme görülmüştür (**Resim 28a-b**).

İS. 6. yüzyıla tarihlenen Muğla/Akyaka Çatalçam Bazilikası'nda bulunan mozaikte kantharosun uzun kaidesi, dilimli geniş gövdesi mevcuttur. Tahribat sebebiyle kulplar anlaşılamamaktadır. İki yanında karşılıklı duran tavus kuşları bulunmaktadır (**Resim 33a**).

Önceki bölümde kantharos tipolojisi yaparken anlatıldığı üzere kabın formu alışlagelmiş kantharos formundan uzaklaşmış, basıklaşıp bardağa dönüşmüş ve kulplar oldukça küçülmüştür. Katalogda Resim 33'te son örnekte görüldüğü gibi kulplar kalkmış kantharos kadeh formuna dönüşmüştür. Yapmış olduğumuz katalogda görülüyor ki klasik pişmiş topraktan çok metal kaplara benzemektedir. Bu durumda geç dönem kantharosları klasik pişmiş toprak formundan uzaklaşmıştır ve metale öykünme mevcuttur diyebiliriz. Mozaikler üzerine döşenmiş kantharos tasarımlarının, geç dönemde geldiği aşamada metal imajı yaratılmaya çalışılmış diyebiliriz.

Hristiyanlığın kabul edilmesiyle birlikte kantharos pagan inancında Dionysos'la ilişkilendirilirken, Hz. İsa ile bağdaştırılmaya başlanmıştır. Tezin ikonografi kısmında değinilecek olan bu durumla birlikte kompozisyonlarda dikkat çekici değişim meydana gelmiştir. Kantharolu mozaiklerin olduğu tasarımlar; kantharos içinden çıkan dallar ve iki yanında karşılıklı birbirine bakan ya da kabın içinden su içen tavus kuşlarının olduğu sahneler dönüşmüştür (**Resim 23**).

Hazırlanmış olan katalogdan örnek alınarak yapılan bu tasarımlar ve gözlemlenen değişim, bölgeye, yapının fonksiyonuna, mozağin döşendiği bölüme, yapı sahibinin ekonomik durumuna ve uygulanan özene, farklı örneklerle göre değişim gösterebilir.

5.2. Kantharos İkonograsi

Geç Antik Çağ'dan itibaren farklı bezeme teknikleriyle, geniş bir coğrafyada, farklı üslup ve birçok örneği olan kantharosun; içerisinden çıkan asma dalları, çoğunlukla tavus kuşları ve çeşitli kuşlarla, hayvanlarla birlikte betimlenmesi dikkat

çekmektedir¹¹⁰. Kantharostan su içen bu kuşların cennet bahçesini temsil ettiği ve kutsal su içtikleri düşünülmektedir¹¹¹.

Refrigerium sahneleri olarak bilinen, Roma Döneminde yemek sahnelerinde, Bizans Dönemi'nde mozaiklerde, taş eserlerde ve freskolarda, genellikle kantharosun iki yanında karşılıklı duran ve içinden su içen iki tavus kuşu sahneleri işlenmektedir¹¹².

Türkçede tam bir karşılığı olmayan *refrigerium* kelimesi, Pagan ve Erken Hristiyan dönemlerinde ölünün ardından düzenlenen ziyafetler ve ölüyü anma amaçlı, manevi rahatlığı simgeleyen sahnelere verilen addır. Yunanca anlamı ise rahatlatıcıdır¹¹³. *Refrigerium* kelimesinin Türkçe karşılığına bir öneride bulunacak olursak 'huzurla dinlenen yer, huzur yeri' denilebilir.

Antik Yunanlılar ölümünün dokuzuncu gününde ölüleri için bir tören düzenlerler ve bu törene *taenata* derlerdi. Arkadaşları ve aile bireyleri bir araya gelip anma töreni yaparlar ve mezarlarını ziyaret ederlerdi. Yine de bu toplanmaların içeriği tam olarak tespit edilememiştir¹¹⁴.

Romalılar da Yunanlılar gibi ölülerinin ardından bir toplanma düzenleyip yemek paylaşırlar, ölülerini onurlandırmak amacıyla mezarlarını ziyarete giderlerdi. Öyle ki mezarlıklarda ziyafetler için masalar kurulmuştur¹¹⁵.

Refrigerium sahnelerinin anlamları açısından pek çok fikir mevcuttur. Bu sahnelerde genel olarak bir kantharos ve iki yanında tavus kuşu ile betimlenir. Kuşlar kabın içinden su içerken gösterilir. Tavus kuşunun etinin çürümesinin uzun zaman almasından dolayı Antik çağlarda ölümsüzlüğün tasviri olarak görülmüştür¹¹⁶. Tavus kuşu Yunan mitolojisinde Tanrıça Hera'nın simgesi olarak da geçer¹¹⁷. Romalılara gelince İmparatoriçelerin öldükten sonra ruhlarını tavus kuşlarının tanrılara taşıdığına inanılmaktadır. Roma villalarında, bahçelerde ve mezar anıtlarında tavus kuşu

¹¹⁰ Yıldırım 2015: 520.

¹¹¹ Parman 1993: 388.

¹¹² Karademir 2019: 7.

¹¹³ Parrot 1937: 125.

¹¹⁴ Hürmüzlü 2008: 51.

¹¹⁵ Brink 2008: 108.

¹¹⁶ Paman 1993: 387.

¹¹⁷ Erhat 2018: 54.

betimlerinin olması soyluluğu simgeliyordu¹¹⁸. Erken Hıristiyan Dönemi'nde ise tavus kuşları; ölümsüzlük olarak düşünülerek, cennet bahçesinden su içilmesinin simgesi olarak görülmüştür¹¹⁹. Aynı zamanda güzellik, temiz ruh, iyilik, yeniden doğuşu ve günahlardan arınmayı da temsil etmektedir¹²⁰.

Refrigerium olarak adlandırılan sahneler literatürde İS. 4. yüzyıldan 13. yüzyıla değin sıkça kullanılmıştır. Paganlarında ölenlerini belli aralıklarla ziyaret etmesi, ölüünün ruhuna teselli vermek amacıyla da toplanılıyor olabilir¹²¹. Böylelikle alt ve üst dünya ile iletişim kurulmuş olur.

Tertullian isimli Afrikalı bir teolog *refrigeriumun* cennet ve cehennem arasındaki bir seviyeyi gösterdiğini söylemektedir¹²². O'na göre insanlar öldükten sonra cennet ile cehennem arasındaki bu *refrigeriumda* yeniden dirilişi beklerler. Bazı Hıristiyan yazarlar, Tanrı'nın iyi ruhlara bahsettiği cennetin keyiflerini temsil ettiğini düşünmüşlerdir. *refrigerium* araf olarak da düşünülmüştür. Ama Tertullian'a göre araf acı çekilen ve cezalandırılan yerdir. Yani araf olmadığı fikrini savunmaktadır¹²³.

Konumuzla ilgili ele geçmiş en eski eserden biri şehit olan Hıristiyanların hikayesidir. Bu eser The Passion of Perpetua and Felicitas'dır. İS. 3. yüzyıldan kalma bir eserdir. Öyküde Romalılar tarafından inancı yüzünden yakalanan Perpetua, rüyasında acı çekilen bir ortamda ölen kardeşi Dinocratus'u görmüştür. Kardeşi kötü durumda, paçavralar giymiş, susuzluk çekmekte ve yanmaktadır. O'nun yüksek bir yerdeki havuza girmeye çalıştığını görmektedir. İnancılı Perpetua şehit olmak üzere olduğu için kardeşi adına dua ederek haykırır. Daha sonra gördüğü rüyada kardeşinin durumu gayet iyidir. Güzel giyinmiş, yüksek olan havuz alçalmış ve altın bir kaptan su içerken görmüştür. Su hiçbir şekilde azalmaz ve Perpetua kardeşinin ferahlamış (refrigerantem) halini görür ve cezasının bittiğini fark eder¹²⁴. Bu metin sıkça *refrigeriumun* araf olduğunu düşünenler tarafından savunulmuştur. Susuzluğun ızdırıp olduğu, bu cezanın affedilmesi için dualar edilmesi gerektiğine inanılmıştır.

¹¹⁸ Parman 1993: 387.

¹¹⁹ Parman 1993: 388.

¹²⁰ Karademir 2021: 159.

¹²¹ Jensen 2008: 122.

¹²² Goff 1984: 46.

¹²³ Goff 1984: 47-48.

¹²⁴ Goff 1984: 49.

Ölümle ilişkili olan *refrigerium* Paganlarda ölü yemeği olarak gösterilirken, Bizanslılarda çoğunlukla kantharosun iki yanında bulunan tavus kuşları olarak görülmektedir. Bu kuşlar genellikle su içerken gösterilir. Kuşların dışında geyikler ve güvercinlerde kullanılmıştır. Erken Hristiyanlıkta güvercin saflığın, geyik ise kanatlı ruhun sembolü olarak görülmektedir¹²⁵. Örneğin, Knossos'ta bir Roma villasında 'Dionysos Takipçileri' isimli mozaikte, köşe boşluklarında döşenmiş olan kantharolu sahneler yer almaktadır. Bu sahnede ortada çapraz oturtulmuş bir kantharos ve iki yanında karşılıklı olarak birbirlerine bakan iki tavus kuşu gösterilmiştir (**Resim H**). Başka bir örnekte Bursa'nın Büyükşehir ilçeğinde, Derecik Bazilikası narteksinde yer alan mozaikte aynı şekilde ortada bir kantharos ve içinden çıkan asma dalları bulunmaktadır. Tahribattan dolayı tamamı bulunmasa bile kuşların kuyruklarından kulplara konmuş iki tavus kuşu olduğu anlaşılmaktadır¹²⁶ (**Resim 27**).

Refrigeriumun en önemli figürü yenilenme temasıyla ilgili olan kantharos tasviridir. Ayrıca sahnelerde gördüğümüz kantharosun ağız kısmında çıkan üzüm salkımları, asma dalları ve akanthus yaprakları büyük ölçüde görülmektedir. Cenneti, sonsuz yaşamı, iyiliği, güzelliği, saflığı ve temizliği simgeleyen *refrigerium* sahneleri ile kantharos ile ilişkilidir. Bu durumda kanaatimce kantharoslarında, saf ve temiz, kutsal yaşam suyunu yansıttığını düşünmekteyim.

Kantharos, atribütü olmasından dolayı Dionysos ile ilişkilendirilirken, Hristiyanlığın kabul edilmesiyle beraber Hz. İsa ile de bağdaştırılabilir. Çünkü Hz. İsa ile Dionysos arasında benzerlikler mevcuttur. Yunan mitolojisinde Dionysos tanrının oğludur. Hristiyan ikonografisinde de Hz. İsa tanrının oğludur. İkiside öldürülmüştür ve ikisinin bir şekilde kanı akıtılmıştır. Bu durumda Dionysos'un kantharosu ile İsa'nın akıtılan kanının toplandığı kabın birbirleriyle oldukça benzerlik gösterdiği kanaatindeyim. Bu savımı Eski ve Yeni Ahit'ten deyişlerle göstermek isterim.

Eski ve Yeni Ahit'te kantharostan çıkan asma dalları Hz. İsa'yı ifade etmektedir. Eski Ahit'te, Yaratılış 40:9-11'de, '9: Böylece baş saki söyledi Yusuf onun hayali. Ona de ki: 'Rüyamda önümde bir asma gördüm, 10: ve asmanın üzerinde üç dal vardı. Tomurcuklanır açmaz çiçek açtı ve salkımlar olgunlaştı ve üzüm oldu. 11: Firavunun

¹²⁵ Goff 1984: 15.

¹²⁶ Okçu 2007: 37-44.

kasesi elimdeydi, bende aldım. Üzümleri Firavun'un kasesine sıktı ve kaseyi eline koydu'' diye geçer. Yukarıda bahsedilen kasesin kantharos olduğu kanaati düşüncesindeyim.

Yeni Ahit'te de asmanın kutsallığı aynı şekilde Hz. İsa ile yakından ilgilidir. Yuhanna 15:1-5'de *'1: Ben gerçek asmayım ve Babam bağcıdır. 2: Kesiyor içimde meyve vermeyen her daldan daha da verimli olması için budama yapıyor. 3: Zaten temizsin çünkü sana söylediğim sözden. 4: Bende kalın, bende sizde kalayım. Çubuk asmada kalmazsa kendiliğinden meyve veremez. Bunun gibi sizde bende kalmazsanız meyve veremezsiniz. 5: Ben asmayım, siz çubuklarsınız. Bende kalan ve benim kendisinde kaldığım kişi çok meyve verir. Bensiz bir şey yapamazsınız.'* diye geçer¹²⁷. Bu sözlerde asma bitkisinin kişiselleştirildiğini görmekteyiz. Bu şekilde kutsal kitaplarda Hz. İsa ile asma dalı ilişkilendirilmiştir. Şarapta üzümde elde edildiğine göre Hz. İsa'nın kanını sembolize etmektedir¹²⁸. Sonuç olarak Dioysos ile Hz. İsa'nın benzerliği ortaya koyulmuştur.

¹²⁷ Dumankaya 2008: 19-20.

¹²⁸ Dimitrova 2006: 181-182.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada Geç Antik Çağ mozaikleri üzerinde yer alan kantharos tasarımları incelenmiştir. Kantharos tasarımlarının gelişimini daha iyi gözlemleyebilmek amacıyla katalogda yer almasa da belirtilen tarih aralığı dışında erken ve en geç örneklerde gösterilmiştir. Çalışmada yer alan katalogta 33 adet mozaik döşemesi yer almaktadır. Resimler kısmında ise bu mozaiklerin görselleri detayları ile birlikte gösterilmiştir. Çalışmada yer alan grafikte ise kantharos tasarımlarının belirlenen tarih aralığında yüzyıllara göre yoğunluğu gösterilmiştir.

Çalışmanın katalog kısmında yer alan 33 adet mozaik döşemesinin yüzyıllara göre dağılımı ve her yüzyıldan kaç tane örnek yer aldığının daha rahat anlaşılabilmesi için grafik yapılmıştır. Grafikte yoğunluğun sırasıyla İS. 4. yüzyıl, 5 yüzyıl, 5-6. yüzyıl ve 3. yüzyıl olduğu görülmektedir. İki örnekte de tarih belirlenememiştir. Onlarda tipolojik özelliklerine göre sıraya koyulmuştur.

Tablolar kısmında katalogdaki mozaik döşeme örneklerinde kantharos tasarımlarının hangi yapılarda ve mozaikler üzerinde işlevleri gösterilmiştir. Tabloya bakacak olursak kantharoslar yüzyıllara göre ayrılmaksızın hem ana tema olarak hem de köşe boşluklarını doldurmak amacıyla döşemeleri süslemişlerdir. Örneklerin 26 tanesinde ana temada yer alırken, sadece 7 tanesinde köşe boşluklarında karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple diyebiliriz ki kantharos tasarımları çoğunlukla mozaiklerde ana tema olarak kullanılmıştır. Bir diğer söyleyebileceğimiz durum ise genel olarak dha çok dini yapılarda daha sonra villa ve saraylarda sıkça kullanılmıştır.

Anadolu'da Akdeniz kıyıları ve batıda görülen geometrik desenli mozaikler 1 ve 3. yüzyıllarda İtalya ile Batı Akdeniz' de bulunan mozaikler ile benzetilmektedir. Geç Antik Çağ'da, 4. yüzyılın ortalarından 6. yüzyıla kadar renkli geometrik desenler ve figürlü sahneler görülmektedir. Halka ait geniş alanlar mozaiklerle donatılmıştır. 4. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Hristiyan kiliseleri de mozaiklerle donatılmıştır¹²⁹.

Antik dönemlerde avlular anıtsal yapılardır. Hellenistik ve Roma Sarayları, soylulara ve imparatorlara ait villalarda, kır ve kent evlerinde mozaiklerle çokça

¹²⁹ Tok-Keser 2012: 81-89.

karşılaşılmıştır. Roma Dönemi'nde sivil gelenek Bizans Dönemi'ne gelindiğinde devam ettirilmiştir. Süsleme geleneği ve mimari unsurların devamının gelmesi, Geç Roma ve Erken Hristiyanlık dönemlerinde ortak bezeme ve mimari unsurların devamının gelmesi sağlanmıştır¹³⁰.

Mozaiklerde görülen geometrik motifler, İtalya'da 1. Yüzyılda 'Siyah- Beyaz Stil' de geliştirilen ve renkler değişim gösterse de geleneğin bir parçası olarak görülmüştür¹³¹.

Asma dalları, sarmaşıklar ve akanthus yaprakları kullanılarak yapılan desenler, Hellenistik Dönem'e kadar uzamaktadır. Asma dalı deseni, Roma İmparatorluğu'nda 1-3. yüzyıl aralığında kuzey Afrika'da yer alan mozaiklerde, bordür kısımlarına döşenmiştir. Ayrıca değindiğimiz üzere asma dalları Dionysos ile ilişkilidir. Tanrı Dionysos'un olduğu pek çok yerde kantharos, atribütü olmasından ve akla ilk gelen şeyin şarap olmasından dolayı sıkça karşımıza çıkmaktadır. Zaman ilerledikçe asma dalları ve akanthus bitkisi motifleri dış kısımlardan içe doğru inmeye başlamıştır¹³². Bu motif kuzey Afrika'da 4. yüzyıldan sonra azalırken, 3. yüzyılın sonlarında Roma İmparatorluğu'nun doğu eyaletlerinde artmıştır. 4. yüzyıl sonu ve 6. yüzyıl aralığında en çok kullanılan desenlerden biri olmuştur. 6. yüzyıla tarihlenen mozaiklerin ana panolarında özellikle kantharos ve içinden çıkan asma dalları motifi ve yanında çeşitli hayvanlarında olduğu motifler yaygın olarak kullanılmıştır. İsrail, Ürdün ve Suriye'de Erken Hristiyanlık Dönemi'ne tarihlenmiş sinagog ve kilise mozaik döşemelerinde bolca yer almıştır. Bu motiflerin bazılarında kantharos ve içinden çıkan asma dalları motifi döşenirken, bazı örneklerde de yanında özellikle tavus kuşu ve çeşitli hayvanlarla gösterilmiştir¹³³.

Hellenistik Dönem'den itibaren Roma ve Geç Antik Çağ Dönem'lerinde kaliteli kaplar metal olarak karşımıza çıkmaktadır. Klasik Dönem'de kantharoslar pişmiş toprak iken Hellenistik Dönem'den sonra metal kaplara dönüştüğünü görüyoruz. Sahnelerde de çoğunlukla metal olarak gösterilmişlerdir. Bu kapların kaliteli ve önemli olduğu bu şekilde vurgulanmak istenmiştir. Hristiyan dönemlerde kaplar metal ya da sırlı

¹³⁰ Tok-Talaman-Atıcı 2013: 96.

¹³¹ Dunbabin 1999: 233.

¹³² Tok-Talaman-Atıcı 2013: 96.

¹³³ Tok-Talaman-Atıcı 2013: 96.

gösterilmiştir. Altın dokunuşlar yaparak kapların değerli olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.

Kantharosun içinden çıkan ve iki yana uzanan asma dalları ve dalların uçlarına yerleştirilmiş üzüm salkımları ve kalp desenleri, iki yanında karşılıklı duran veya kabın içinden su içerken gösterilen hayvan figürleri Geç Antik Çağ ve Erken Hristiyanlık Döneminde sıkça kullanılmıştır. Roma geleneğinde çevre ve doğa sahneleri Dionysos ile ilişkilendirilir. Kantharos Dionysos'un atribütü olarak buluntularda birlikte sıkça gösterilmiştir. Roma İmparatorluk sınırlarında hayatını idam ettiren Hristiyan ve Yahudi topluluklarında benzer betimeler kullanıldığı buluntular eşliğinde görülmüştür. Çalışmada kantharos ile ilişkili olduğundan Tanrı Dionysos'un doğumundan başlanılarak kısa bilgi verilmiştir ve kantharos ile ilişkisine detaylı olarak değinilmiştir.

Kantharos Antik Pagan dinlerde Dionysos ile ilişkilendirilirken, Hristiyanlığın var olmasıyla Hz. İsa ile bağdaştırılmıştır. Yukarıda kantharos ikonografisinden bahsederken de anlatıldığı üzere Eski ve Yeni Ahit'ten örneklerle Dionysos ve Hz. İsa'nın bağdaştırıldığını görmekteyiz. Bu örneklerin yanısıra ikisinde ortak yönleri olduğundan çalışmanın ikonografi kısmında bahsedilmiştir. Bu durumda Dionysos'un kantharosu ile Hz. İsa'nın kutsal kanının içinde toplandığı kadehi birbirlerini çağrıştırmaktadır. Bahsettiğimiz kutsal kadeh Hristiyan ikonografisinde önemli bir yere sahiptir. Öyle ki Ökaristik törenlerde ayin sırasında kullanılmaktadır. Kelime anlamı '*şükran*' olan Ökaristi, Hristiyan liturjisinin ana ayinidir¹³⁴. 'Son Akşam Yemeği' olarak bilinen Hz. İsa'nın havari ile yediği yemeği, onun kanı ve bedeni olduğuna inanılan şarabın ve ekmeğin kutsandığı bir törendir. Şarap ve ekmeğin ayin sırasında dağıtılması İsa'nın ölümünü ve tekrar dirilişini temsil etmektedir¹³⁵.

Sonuç olarak kataloglanan mozaik döşemeleri göz önünde bulundurularak söyleyebiliriz ki kantharos tasarımları, ilk zamanlarda köşe boşluklarını doldurmak için süsleme amacıyla kullanılmıştır. Daha sonra döşeme üzerinde bantlara ve zamanla pano içlerine kadar inmiştir. Hristiyanlığın yaygınlaşmasıyla beraber çeşitli boyutlarda ve stillerde kantharos tasarımları döşemelerde ana konu olarak merkezde yerini almıştır.

¹³⁴ Acara 1998: 188.

¹³⁵ Spitzing 1989: 221.

Kantharos tasarımları yer yer figüratif olarak kullanılmış; yer yer ise Hz. İsa'nın kanının şarabı simgelediği, şarabında kantharosta olduğu vurgulanmaktadır.

KATALOG

Kat. No. 1 (Resim 1a-b)

Mozağin Adı: Koridor Mozağı

Buluntu Yeri: Antakya/ Roma Villası

Korunduğu Yer: Antakya Müzesi

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Kireç taşı

Renkler: Siyah, beyaz, gri, pembe, zeytin yeşili ve hardal sarısı

Ölçüler: 2,50 x 7,50 m

İşlevi: Triclinium taban mozağı

Tarih: 2-3. yüzyıl

Tanım: Mozaik Roma villasında triclinium koridorunda yer almaktadır. Dikdörtgen pano içerisinde üç ayrı bölümden oluşmaktadır. Açık renkli zemin üzerine döşenen bu mozaik en dışta zıt renkli üçgenlerle oluşturulmuş testere dişi motifi ile çevrelenmiştir. Konumuzla alakalı bölüm olan kantharoslu bölüm en solda yer almaktadır. Bu bölümde de en dışta zıt renkli üçgenlerle oluşturulmuş testere dişi motifi kullanılmıştır. Ardından koyu renkli ince bir bant yer alır. Yazıtta 'TPYÖH' yazılıdır. Merkezde ise yeşil bir yastığa yaslanmış, sol kolu üzerinde uzanmış, chiton giymiş, zengin giyimli bir kadın figürü dikkat çekmektedir. Bakışları yazıta çevrilmiş, taçlı kadının sol kolu kıyafetine sarılır vaziyettedir. Sağ bacağı sol bacağının üzerine getirilmiştir. Sağ kolu yana doğru yukarı kaldırılmıştır ve elinde kantharos tutar. Her kısmı birbiri ile orantılı olan kantharosun küçük kaidesi geniş gövdesi ve ağzı mevcuttur. Yanlarda küçük kulpları bulunmaktadır. Kantharosun dış köşeleri koyu renkli tesseralarla döşenerek kontrast oluşturulmuştur.

Kaynakça: Campbel 1988: 64, Le Decor I: Pl.10a

Kat. No. 2 (Resim 2a-b)

Mozağin Adı: Dionysos'un Zafer Alayı

Buluntu Yeri: Seleukia

Korunduğu Yer: Hatay Arkeoloji Müzesi

Mozaik Tekniği: Opus vermiculatum

Malzeme: Taş

Renkler: Sarı, mavi, kahverengi, kırmızı, gri ve hardal rengi.

Ölçüler: -

İşlevi: Taban mozaïği

Tarih: 3. yüzyıl

Tanım: Mozaïğe genel olarak baktığımızda araba içinde Dionysos, solda elinde kantharos tutan Pan ve ortada Satyr yer almaktadır. Bordür kısmında kadın ve erkek masklar bulunmaktadır. Kantharos gri, kahve ve sarı renk tonlarında tesseralar kullanılarak döşenmiştir. Dip kısmı el içinde kalmış, basık gövdesi, uzun boynu, geniş ağız kısmı vardır. Kulplar ağız hizasında yukarı çıkar ve kıvrım yaparak aşağı doğru iner ve gövdede birleşir. Açık ve koyu renkli tesseralar kullanılarak ışık yansıması gösterilmeye çalışılmıştır.

Kaynakça: Türk 2011:48

Kat. No. 3 (Resim 3a-b)

Mozağin Adı: Villadaki kantharoslu mozaik

Buluntu Yeri: Oda 2/Kuzey Suriye/Orshoene Mozaikleri

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Gri, sarı, beyaz, hardal sarısı, mavi ve kahverengi

Ölçüler: Uzunluk: 5,20 m, Genişlik: 5,05 m

İşlevi: Villa oda mozağı

Tarih: 3. yüzyıl

Tanım: Mozaik odanın ortasındaki bir lavabonun etrafında yer almaktadır. Neredeyse kare şeklindedir. Dış bordür siyah taşlarla ince çerçeve şeklinde döşenmiştir. Ardından örgü motifli bir bordür gelir. Bordür mavi, hardal sarısı, beyaz ve kırmızı renkli tesseralar ile döşenmiştir. Örgü motifin ardından kırmızı renkte testere dişi motifi işlenmiştir. En geniş olan bordürde dört kenarda da birer kantharos bulunmaktadır. İçlerinden iki yana doğru dallar çıkmaktadır. Dalların uçlarından da yapraklar ve üzüm dalları çıkmaktadır. Panonun köşelerinde ise dalların ucunda kanatlı Eros figürleri yer alır. Kantharoslar sarı, kırmızı ve beyaz renkte tesseralar ile döşenmiştir. Derinlik katmak amacıyla koyudan açığa doğru yapılmıştır. Konik kaide, geniş gövde, ince uzun boyun ve geniş ağıza sahiptirler. Kulplar ağız ve gövdede bitişik yerlerden dışa doğru kıvrılmıştır. Kantharoların dış kısmı koyu kırmızıyla kontürlenmiştir.

Kaynakça: Abdallah-Desreumaux-Kaid 2020: 12-13, Le Decor I: Pl.10g

Kat. No. 4 (Resim 4a-b)**Mozağin Adı:** Daphne'den Gelen Nergisler**Buluntu Yeri:** Gamzigrad**Korunduğu Yer:** In situ**Mozaik Tekniği:** Opus sectile**Malzeme:** Taş**Renkler:** -**Ölçüler:** -**İşlevi:** Saray taban mozaïği**Tarih:** 3. yüzyıl

Tanım: Mozaik açık renkli zemin üzerine koyu renkli tesseralar kullanılarak yapılmıştır. Mozağin tamamında yoğun olarak geometrik desenler ve bitkisel motifler yer almaktadır. Gamalı haç motifleri, dalga motifleri görülmektedir. Dionysos figürü merkez panoda yer alır. Yarı çıplak tanrının bacaklarında pelerin varken döşenmiştir. Panoda ağaçlar döşenerek dış mekan olduğu gösterilmiştir. Etrafını kaplayan panoda bitkisel desenler vardır. Ardından iç içe doğru kıvrımları tamamlanmamış dalga motifi ve aralara kare yerleştirilmiş gamalı haç motifi döşenmiştir. Panonun sağ ve solundaki panolarda ise çeşitli geometrik desenler döşenmiştir. Dionysos'un olduğu panonun altında dikdörtgen biçiminde bir pano bulunmaktadır. Büyük kısmı tahribata uğramıştır. En dışta dalga motifi yer alır. Daha sonra aralara kare yerleştirilmiş geriye dönüşlü gamalı haç motifi döşenmiştir. Daha sonra tekrar dalga motifi gelir. Panonun ortasında kantharos yer alır. Sağ yanında ise kuş motifi yer alır. Büyük ihtimalle diğer yanda da aynı motif yer almaktaydı. Kantharos en çok bilinen formunda döşenmiştir. İnce kaidesi, geniş ve uzun gövdesi, geniş ağız kısmı vardır. İnce kulplar gövdeden çıkarak ağız hizasını geçerek içe kıvrım yapmaktadır.

Kaynakça: Vasic 2006: 52-53, Le Decor I: Pl.38c, Le Decor I: Pl.101a

Kat. No. 5 (Resim 5a-b)

Mozağin Adı: Villa mozağı

Buluntu Yeri: Cardilio'nun Roma Villası/Torres Novas/Portekiz

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum ve opus vermiculatum

Malzeme: Taş

Renkler: Gri, kırmızı, siyah, sarı, mavi, bej ve pembe

Ölçüler: -

İşlevi: G odası villa taban mozağı

Tarih: 3-4. yüzyıl

Tanım: Mozaikte cinsiyetleri anlaşılmayan iki insan figürü bulunmaktadır. Solda olan figür panoya düz, sağda olan ise asimetrik durmaktadır. Figürlerin omuz ve bel kısımları görülmektedir. Panelin altında ise iki kantharos bulunmaktadır. Biri pano kenarının neredeyse tam ortasında, diğeri ise kaidesi köşe gelecek şekilde çapraz döşenmiştir. Kantharoslar beyaz zemin üzerine sarı, mavi, kırmızı ve beyaz renkte tesseralar kullanılarak yapılmıştır. Dış kenarları kırmızı taşlarla kontürlenmiştir. Kantharosların uzun kaidesi, orta boyutlarda gövdesi, yukarı çıkıldıkça hafif kıvrılan boynu ve geniş ağzı vardır. Kulplar kabın ağız ve gövdede bitişik kısımlarından dışa doğrularak kıvrılır şekilde döşenmiştir. Kabın iç kısmı derinlik vermek amacıyla mavi tesseralarla işlenmiştir.

Kaynakça: Duran Kremer 2019: 44

Kat. No. 6 (Resim 6a-b)

Mozağin Adı: Villa mozağında kantharos

Buluntu Yeri: Myrleia Antik Kenti/ Roma Villası

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Siyah, pembe, sarı, beyaz ve yeşil

Ölçüler: Kenarlık Genişlik Doğu: 50 cm, Batı: 46 cm, Kuzey-güney: 120 cm

Kantharoslu Alan: 65 cm

İşlevi: Villa taban mozağı

Tarih: 4. yüzyıl

Tanım: Opus tessellatum tekniği ile yapılan bu mozaik odanın zeminini tamamen kaplamaktadır. Mozaikte geometrik desenlerin yanı sıra kantharos, dalga motifi ve sarmaşık yaprak desenleri işlenmiştir. Motifler siyah kontürlerle desteklenmiştir. Üçgenler kullanılarak perspektif bir görüntü oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu desen kalkan olarak isimlendirilir. Merkezdeki geometrik desenlerin bulunduğu iç panonun köşelerine kantharos yerleştirilmiştir. Kantharosların içinden sarmaşık yaprakları çıkmaktadır. Beyaz zemin üzerinde kantharos, keskin profilli konik tabana ve kıvrımlı kulpa sahiptir. Dış kontürü siyah renkli tesseralarla yapılmıştır. Kantharosun içi beyaz, yeşil, pembe ve kırmızı taşlarla işlenmiştir. Boyunda renkler koyudan açığa doğru gitmektedir. Ortada sarı kenarlarda kırmızı taşlar kullanılarak gölge verilmiştir.

Kaynakça: Şahin-Çıtakoğlu 2016: 90-91, Le Decor II: Pl.329a

Kat. No. 7 (Resim 7)

Mozağin Adı: Dionysos ve Ariadne

Buluntu Yeri: Dionysos ve Ariadne Evi/ Lusitania/Agusta Emerita

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Beyaz, krem rengi, sarı, siyah, turuncu, kahverengi ve kırmızı

Ölçüler: -

İşlevi: Ev taban mozaïği

Tarih: 4.yüzyıl

Tanım: Dionysos önde elinde bir obje tutar vaziyettedir. Sağ eliyle bir pantere şarap içirmektedir. Diğer elinde thyrsus tutmaktadır. Panonun diğer köşesinde Ariadne bulunmaktadır. Aralarında ise pan ve satyr yer almaktadır. Ariadne yarı çıplak uyur vaziyette ve sağ tarafında bir kantharos vardır. Kantharos dilimli gövdeye ve uzun s biçimli kulplara sahiptir. Sarı, siyah ve beyaz renkli tesseralar kullanılarak döşenmiştir.

Kaynakça: Blazquez-Cabrero 2012: 45

Kat. No. 8 (Resim 8a-b)

Mozaik Adı: Villadaki Mozaik

Buluntu Yeri: Tiran Roma Villası/B Odası/Arnavutluk

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum ve opus vermiculatum

Malzeme: Taş, seramik-pişmiş toprak ve kireçtaşı

Renkler: Beyaz, siyah, pembe, bej, gri, menekşe rengi ve kırmızı

Ölçüler: U: 11,20 m, G: 9,45 m

İşlevi: Villa taban mozaik

Tarih: 4.yüzyıl

Tanım: Çok renkli ve geometrik desenlerin yoğun olduğu bir mozaik döşemesidir. Kullanılan malzemeler büyük ihtimalle yereldir. Mozaikte kırmızı rengi pişmiş toprak seramikten tessera parçaları kullanılarak verilmiştir. Kantharosun olduğu panonun iç kısmında daire içinde üçgen dizisi ile boyut kazandırılmıştır. Kantharos panonun köşe boşluğunda yer almaktadır. Muhtemelen diğer üç köşe boşluğunda da kantharos bulunmaktadır. Kaidesi tam köşeye gelecek şekilde ve ağız kısmı panonun merkezine bakar şekilde döşenmiştir. Küçük kaidesi, dilimli gövdesi, dar olmayan boynu ve geniş ağız bulunmaktadır. Kulplar S biçiminde ağızdan yükselip kıvrım yaparak gövdeye iner. Kantharos siyah ve bej renkli tesseralar kullanılarak döşenmiştir.

Kaynakça: Omari: 2018: 159-161

Kat. No. 9 (Resim 9)

Mozağin Adı: Diazoma Mozağı

Buluntu Yeri: Odeum/Argos

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniğı: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Pembe, beyaz ve siyah

Ölçüler: -

İşlevi: Orchestra taban mozağı

Tarih: 4. yüzyıl

Tanım: Siyah ve beyaz taşlarla döşenen mozaikte kantharos betimi dizoma bölümünde yer almaktadır. Beyaz tesseralarla oluşturulmuş zeminin üzerine, siyah tesseralar kullanılarak kantharos döşenmiştir. Yüksek kaidesi, dilimli küçük gövdesi, ince olmayan yine dilimli boynu ve küçük denilecek ağız kısmına sahiptir. S biçimli kıvrımlı kulplar, ağız kısmındaki uçlar içe doğru, gövdedeki uçlar ise dışa doğru kıvrılır. Ağızdan çıkan dallar iki yana doğru uzanmaktadır.

Kaynakça: Waywell 1979: 295

Kat. No. 10 (Resim 10a-b-c)

Mozağin Adı: St. Mary'deki Mozaik

Buluntu Yeri: St. Mary/İngiltere

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum ve opus vermiculatum

Malzeme: Taş

Renkler: Kırmızı, sarı, beyaz ve kahverengi

Ölçüler: -

İşlevi: Taban mozaïği

Tarih: 4. yüzyılın 2. yarısı

Tanım: Mozağin merkez panosunda çoğunlukla tahrip olan Bellerophon ve üzerinde durduğu pegasos bulunmaktadır. Elindeki mızrak ile khimairaya saplarken gösterilmiştir. Mozaikte olayın geçtiği yerle ilgili herhangi bir ipucu yoktur. Sahnenin dışında akanthus yapraklarıyla oluşturulmuş daire biçimli bir hat oluşturulmuştur. Sonraki bantta ise koyu zemin üzerine basit örgü bant yerleştirilmiştir. Mozağin köşe boşluklarına ise kantharoslar döşenmiştir. Kısa kaidesi, dilimli ağız hizasını geçen gövdesi, dilimli boynu ve küçük ağıza sahiptirler. S biçimindeki kulplar ağızdan içe, gövdeden dışa doğru kıvrılmaktadır. Kulpların yanlarında dallar uzamaktadır.

Kaynakça: Köker 2010: 69-70, Le Decor I: Pl.64e, Le Decor: Pl.71c

Kat. No. 11 (Resim 11)

Mozağin Adı: Yer Mozaikleri

Buluntu Yeri: Orta nef/ S.Giovanni Evangelista Yer Mozaikleri Kilisesi

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Siyah beyaz ve bej

Ölçüler: 84 x 48 cm

İşlevi: Nef taban mozaïği

Tarih: ?

Tanım: Beyaz zemin üzerinde renkli taşlarla döşenmiştir. Mozaikte kantharos konik kaidesi, dilimli geniş gövdesi kısa boynu ve geniş ağız yapısına sahiptir. Kulplar S biçimli, ağız kısmından içe ve gövde kısmından dışa eğilir. Yoğun tahribata uğrasa da yanlarında tavus kuşları olduğu görülebilmektedir.

Kaynakça: Campanati 1995: 47-48

Kat. No. 12 (Resim 12a-b-c)

Mozağin Adı: Labirentli mozaik

Buluntu Yeri: Gamzigrad

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: -

Ölçüler: 42,70 x 7,50 m

İşlevi: Saray, orta panel taban mozağı

Tarih: 4. yüzyıl

Tanım: Kare formda mozağın merkezinde labirent motifi yer almaktadır. Etrafı dikdörtgen taşlarla örülmüş kuleli sur duvarlarına benzetilmiştir. Köşe boşluklarında çaprazına denk gelecek şekilde stilize edilmiş iki pelte yer alır. Diğer iki köşe boşluğunda ise yine aynı şekilde çapraz iki kantharos bulunmaktadır. Kantharosların tasarımı birebir aynı döşenmiştir. Küçük kaide, dilimli geniş gövde, ince boyun ve küçük ağzı vardır. Kulplar ise ağızda birleştiği yerde içe, gövdede dışa kıvrım yapmaktadır. Kaidenin iki yanından ise yapraklı dallar uzanmaktadır.

Kaynakça: Vasic 2006: 47, Le Decor I: Pl.20c

Kat. No. 13 (Resim 13)

Mozağin Adı: Dionysos mozaği

Buluntu Yeri: Gamzigrad

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum ve opus vermiculatum

Malzeme: Taş

Renkler: Sarı, turuncu, kahverengi, kırmızı, turkuaz ve yeşil.

Ölçüler: 2,47 x 1,55 m

İşlevi: Saray taban mozaği

Tarih: 4. yüzyıl

Tanım: Mozağin konumuzla alakalı panelin ortasında Dionysos oturur vaziyette döşenmiştir. Renkli minik tesseralarla yüzü karşıya bakar şekilde, bacakları soluna doğru dönük vaziyette işlenmiştir. Vücudu yarı çıplak sadece bacalarını örten pelerini vardı. Sol eli yukarda thyrsos tutarken sağ elinde dirsekten kıvrılmış kantharos tutmaktadır. Bacaklarının yanında yüzü Dionysos'a yüzü dönük leopar oturur. Etrafında ağaçlar bulunmaktadır. Sağ elinde tuttuğu kantharosa gelecek olursak tahribe uğramıştır. Keskin hatlara sahip kaidesi, dilimli gövdesi ve geniş ağıza sahiptir. Aşınmasından dolayı kulplar ve ağzın büyük kısmı tasvir edilememektedir.

Kaynakça: Vasic 2006: 49-50

Kat. No. 14 (Resim 14)

Mozağin Adı: Cezayir Mozağı

Buluntu Yeri: Cezayir

Korunduğu Yer: Cherchell Müzesi

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler:-

Ölçüler:-

İşlevi: Döşeme mozağı

Tarih: 4. yüzyıl

Tanım: Mozağin merkezinde kantharos yer alır ve kantharosun içinden asma dalları çıkmaktadır. Bu asma dalları mozağın neredeyse tamamını sarar. Dalların arasında hayvan figürleri görülmektedir. Kantharosun yanlarında tavus kuşları karşımıza çıkar. Kuşlar uzun bacaklı ve boyunlu resmedilmiştir. Kuşlar ve kantharos mozaik üzerinde simetrik ve şematik bir şekilde tesseralarla özenle döşenmiştir. Kantharosun detayına gelecek olursak küçük kaidesi, ağız ile orantılı geniş gövdesi, uzun boynu ve geniş ağzı vardır. Kulplar ise ağızda birleştiği yerde içe, gövdede birleştiği yerde ise dışa doğru kıvrım yapar.

Kaynakça: Parman 1993: 377-412

Kat. No. 15 (Resim 15)

Mozağin Adı: Vaftizhane Mozaği

Buluntu Yeri: Makedonya/Stobi/Pisikoposluk Bazilikası

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Krem, mavi, siyah, sarı ve kırmızı

Ölçüler: -

İşlevi: Vaftizhane taban mozaği

Tarih: 4. yüzyıl

Tanım: Mozaik vaftiz havuzunun etrafına döşenmiştir. En dışta dört köşede yarım daire yapan mozağin etrafı koyu renkli zemin üzerine basit örgü bant motifi yer alır. Dört köşede birer çapraz denk gelecek şekilde kantharos, belirsiz bir kap ve çeşitli hayvanlar gösterilmiştir. Karşılıklı çapraz köşedeki motifler birbirleriyle aynıdır. Bu motiflerden biri ortada belirsiz bir formda kap, yanlarında kuşlar ve geyik bulunmaktadır. Aynı zamanda karşılıklı iki ceylan ya da geyik vardır. Geyik vaftiz edilmeyi, temizlenmeyi simgeler. Belirsiz formdaki bu kap çok uzun kaideye dilimli gövdeye sahiptir. Kabın içinden hayat çeşmesi akmaktadır. Diğer bir köşedeki karşılıklı bölümlerde ise ortada kantharos yer alır. Yanlarında karşılıklı küçük güvercinler (saflığı, temizliği simgeler) ve arkalarında karşılıklı iki tavus kuşu bulunmaktadır. Kuşlar uzun boyunlu ve uzun bacaklı gösterilmiştir. Kuşların etrafında ve kantharosun altında bitkisel motifler yer alır. Kantharosun uzun kaidesi, geniş dilimli gövdesi, geniş dilimli boyun kısmı ve ağzı vardır. Kulplar kaba oranla küçüktür. Ağızdan dışa, gövdeden ise içe kıvrım yapar. Kantharosun içinden hayat çeşmesi akar vaziyette döşenmesi dikkat çekmektedir.

Kaynakça: Scheibelreiter 2007: 63-78, Le Decor 1: Pl.70j

Kat. No. 16 (Resim 16a-b)

Mozağin Adı: Kantharoslu mozaik

Buluntu Yeri: Bodrum-Torba Manastırı/Şapel/Maussoleum

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Beyaz, kırmızı, siyah ve sarı

Ölçüler: -

İşlevi: Maussoleum taban mozaïği

Tarih: 4-5. yüzyıl

Tanım: Mozaik beyaz tesseralardan yapılmış bir bantla çevrili durumdadır. Koyu çizgili, basamaklı rozetler bulunmaktadır. Beyaz zemin üzerinde, siyah renkte ikizkenar üçgenler yer almaktadır. Kantharos odanın köşesinde yer alır ve içinden asma dalları, sarmaşıklar ve üzüm salkımları çıkmaktadır. Kantharos bir kaideye, orta genişlikte gövdeye, çok dar olmayan boyna ve ağıza sahiptir. Kulbu yoktur.

Kaynakça: Özet 2009: 73

Kat. No. 17 (Resim 17a-b)

Mozağin Adı: Koridor Mozaik

Buluntu Yeri: 5 numaralı oda/ Germanicia Antik Kenti

Korunduğu Yer: Kahramanmaraş Müzesi

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Siyah, gri, pembe, bej kırmızı ve beyaz

Ölçüler: Yatay Yüzey: 2,79 x 4,32 m

Dikey Yüzey: 1,47 x 1,63 m

İşlevi: Oda taban mozaïği

Tarih: 4-6. yüzyıl

Tanım: L biçiminde mozaik opus tessellatum tekniğinde döşenmiştir. Şeklinden dolayı koridora ait olduğu düşünülmektedir. Hayvansal ve bitkisel motifler kullanılmıştır. Dış bördürde siyah, beyaz, bej ve gri renkte tesseralar kullanılarak zıt yönde düzenlenen nilüfer çiçekleri işlenmiştir. Sahnenin ana temasını hayvanlardan oluşmaktadır. Güvercin, boğa, yavru ayı, geyik ve ayı gibi hayvanlar yer almaktadır. Köşede bulunan kantharos ise kırmızı, turuncu, beyaz, siyah, kahverengi ve gri renklerde tesseralar ile işlenmiştir. İçinden iki dal çıkar şekilde bezenmiştir. Dallardan yapraklar ve üzüm dalları çıkmaktadır. Kantharosun geniş gövdesi, kısa boynu ve geniş ağzı vardır. S biçimli kulplar ağızdan yukarı doğru çıkarak kıvrılıp gövdeye otururlar. Kaidesi tahribattan dolayı görülmemektedir.

Kaynakça: Dumankaya 2018: 12, Le Decor I: Pl.62a.

Kat. No. 18 (Resim 18)

Mozağin Adı: Nef mozağı

Buluntu Yeri: Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi/kuzey nef

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Siyah, sarı, mavi ve kırmızı

Ölçüler: -

İşlevi: Kuzey nef taban mozağı

Tarih: 5. yüzyıl

Tanım: Kuzey nefin girişinde, zeminin batı ucunda kantharos yer almaktadır. Kapının önüne gelecek şekilde döşenmiştir. Mavi taşlarla işlenmiş kantharosun dışı siyah kontürlenmiştir. Kantharosa derinlik vermek amacıyla sarı taşlar ve ağız kısmında kırmızı taşlar kullanılmıştır. S gibi kıvrılan kupları neredeyse boyunla aynı hizadadır. İçinden çıkan iki yana uzanmakta olan sarmaşık yaprakları bulunmaktadır.

Kaynakça: Tiriyaki 2016: 528

Kat. No. 19 (Resim 19a-b)

Mozağin Adı: Palaestra mozaïği

Buluntu Yeri: Bodrum-Torba Manastırı/Hamam/Palaestra

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Kahverengi, mavi, siyah ve sarı

Ölçüler: -

İşlevi: Palaestra taban mozaïği

Tarih: 5 yüzyıl

Tanım: İyi korunmuş bir palaestra mozaïğidir. Kare çerçeve içinde en dışta çok renkli koyu zemin üzerinde yer alan basit örgü bant motifi yer alır. Merkezde daire içinde bir madalyon ve etrafında daire şeklinde biri örgü bant diğeri düz halattan oluşturulan ve birbirini kesen dairelerle dalga motifi oluşturulmuştur. Köşe boşluklarında kantharos ve içinden sarmaşık dalları çıkmaktadır. Kabın içinden çıkan dalların uçlarında kalp motifi yer alır. Kantharosun küçük bir kaidesi, geniş dilimli gövdesi vardır. Ardından daralan bir boyun gelir ve geniş ağızlı işlenmiştir. Kulpsuz döşenmiştir.

Kaynakça: Özet 2009: 79-80, Le Decor I: Pl.71c, Le Decor I: Pl.69e

Kat. No. 20 (Resim 20a-b-c)

Mozağin Adı: Bema Mozaği

Buluntu Yeri: Bema/Suia Bazilikası

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum ve opus sectile

Malzeme: Taş, mermer ve pişmiş toprak

Renkler: Kırmızı, beyaz ve mavi

Ölçüler: -

İşlevi: Bema taban mozaği

Tarih: 5. yüzyıl

Tanım: Mozağin çoğu yerinde kesişen yarım daireler bulunmaktadır. Daireli panelin ardından ortaları delikli ve bükülü, çok renkli, sıkı kilit bandı gelmektedir. Orta panellerden birinde kantharos yer almaktadır. Kantharos yüksek kaideli, kulp hizasına gelecek şekilde geniş dilimli gövde, ince boyun ve geniş ağızlı döşenmiştir. Kulplar ise S biçiminde ağızda birleşen uçlar içe, gövdede birleşen uçlar dışa doğru kıvrım yapmaktadır. Kantharosun ağız kısmından iki yana döne ve panelin aşağısına doğru inen dallar bulunmaktadır. Dalların uçlarında ise kalp motifleri yer alır. Kulpların çaprazında üst kısımda sağda tavus kuşu betimlenmiştir. Sol tarafta da kuş betimi vardır fakat tahribata uğramıştır. Büyük olasılıkla oda tavus kuşudur.

Kaynakça: Sweetman 2013: 263-264, Le Decor I: Pl.75a

Kat.No.21 (Resim 21)

Mozağin Adı: Köstendil Mozaği

Buluntu Yeri: Bulgaristan/Kyustendil (Köstendil), Bazilika

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: -

Ölçüler: 4,25 x 2,75 m

İşlevi: Apsis taban mozaği

Tarih: 5. yüzyılın 2. çeyreği

Tanım: Mozaikte iki pano bulunmaktadır. Dışta olanda arka arlaya çeşitli hayvan motifleri döşenmiştir. Ortada stilize edilmiş rozet yer alır. Ortadaki panoda ise bir kantharos ve içinden çıkan asma dalları resmedilmiştir. Dalların uçlarında üzümler ve yapraklar bulunur. Kantharosun iki yanında tavus kuşları yer alır. Kuşların ayaklarının yanından kantharosa doğru uzanan dallar yer alır. Kantharosun büyük ve uzun kaidesi dikkat çeker. Küçük dilimli gövdesi ve gittikçe daralan boynu, küçük ağzı vardır. Ağızda birleştiği yerde içe, gövdede birleştiği yerde ise dışa kıvrım yapan kulpla sahiptir.

Kaynakça: Popova-Lirsch 2011: 793-812

Kat. No. 22 (Resim 22)

Mozağin Adı: Vaftizhane mozaïği

Buluntu Yeri: Arnavutluk/Onchesme Sarande

Korunduğu Yeri: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Sarı, siyah, yeşil, kırmızı, turuncu ve mavi

Ölçüler: 13,50 m

İşlevi: Vaftizhane taban mozaïği

Tarih: 5. yüzyıl

Tanım: Mozağin genelinde iç içe yedi eş merkezli daire ve bu dairelerin içinde motifler yer almaktadır. Çok renkli bu mozaikte geometrik desenler, hayvan motifleri ve bitkisel bezemeler birlikte kullanılmıştır. Kantharosun bulunduğu daire içinde iki yanda tavus kuşu birbirine bakmaktadır. Kuşlar kantharosun içinden çıkarak iki yana uzanan dalın üzerindedirler. Bu dallarda üzüm salkımları ve yapraklar işlenmiştir. Ortada kantharosun küçük kaidesi, geniş gövdesi ve dilimli boynu vardır. Gövdeye ve boyna orantılı geniş ağıza sahiptir. Kulplar ise ağızın altından dışa, gövdeden ise içe kıvrım yapmaktadır. Tüm bu motifler ve bezemeler çok renkli taşlarla döşenmiştir.

Kaynakça: Adhami 1974: 3-8

Kat. No. 23 (Resim 23)

Mozağin Adı: Vaftizhane mozaïği

Buluntu Yeri: Arnavutluk/Onchesme Sarande

Korunduğu Yeri: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: -

Ölçüler: 11,8 m

İşlevi: Vaftizhane taban mozaïği

Tarih: 5. yüzyıl

Tanım: Mozaik kare pano içerisinde yer almaktadır. Köşe boşluklarında stilize edilmiş kaplar ve kapların iki yanında hayvan motifler işlenmiştir. İki bant içerisinde basit örgü motifi bulunmaktadır. Merkezde ise bir kantharos vardır. Kantharosun kulplarına konmuş iki tavus kuşu da dikkat çeker. İnce kaidesi, geniş keskin çizgilerle yapılmış gövdesi, ince boynu ve çok dar olmaya ağzı vardır. Ağızdan yukarı çıkan kulplar kıvrım yaparak gövdeye iner ve gövdede dışa doğru kıvrım yapar. Kulpların üstünde tavus kuşları bulunmaktadır. Kantharosun içinden çıkan dallar yukarıda üzüm salkımıyla devam eder. İki yana uzanan dallardan yapraklar ev üzüm salkımları çıkar.

Kaynakça: Adhami 1974: 3-8, Le Decor I: Pl.70c

Kat. No. 24 (Resim 24)

Mozağin Adı: Narteks Mozaği

Buluntu Yeri: Bulgaristan/ Sandanski 4 Nolu Bazilika

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: -

Ölçüler: -

İşlevi: Narteks mozaği

Tarih: 5. yüzyılın 2. yarısı

Tanım: Mozaik dikdörtgen bir çerçeve içerisinde yer almaktadır. Kısa kenara oturtulmuş bir kantharos yer alır. İçerisinden asma dalları ve dalların ucundan yapraklar çıkmaktadır. Kabın iki yanında karşılıklı birbirine simetrik işlenmeyen ördek motifleri bulunmaktadır. Ördeklerden solda olanı daha yukarıda döşenmiştir. Kantharosun küçük kaidesi, oldukça geniş neredeyse tamamı dilimli gövdesi, geniş ve kısa boynu ve geniş ağzı vardır. Kulplar kaba neredeyse yapışık işlenmiştir. İnce kulplar gövdenin alt kısmından dışa doğru kıvrım yapar.

Kaynakça: Popova-Lirsch 2011: 793-812

Kat. No. 25 (Resim 25)

Mozağin Adı: Sinagog Mozaği

Buluntu Yeri: Sardes / Sinagog

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum ve opus vermiculatum

Malzeme: Taş

Renkler: Beyaz, siyah, pembe, gri ve kırmızı

Ölçüler: -

İşlevi: Ana salon apsis taban mozaği

Tarih: -

Tanım: Mozaikte yarım daire şeklinde pano içinde kare ve haç motifi yerleştirilmiştir. Ardından siyah tesseralarla yapılmış bir bant vardır. Daha sonra siyah kontürlü, çok renkli, üç sicimle oluşturulmuş örgü bant yer alır. Merkez panoda içi su dolu kantharos döşenmiştir. İçerisinden dallar çıkar ve dalların uçlarında yapraklar vardır. Kantharosun üzerinde renkli bir çelenk yer alır. Akanthus yapraklarıyla çevrilmiştir. İçerisinde yazıt bulunur ve yazıtta 'Synphoros ve Stratoneikianos Flavioi' isimli kardeşlerin başı anlatılmaktadır.

Kaynakça: Tok 2001: 135-159, Le Decor I: Pl.72c

Kat. No. 26 (Resim 26)

Mozağin Adı: Manastır Mozaği

Buluntu Yeri: Konya/Selçuklu/Tatköy Manastırı

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: -

Ölçüler: -

İşlevi: Naos taban mozaği

Tarih: 5. yüzyıl

Tanım: Mozağin küçük bir kısmında kantharos tasarımı yer alır. Etrafında stilize edilmiş yapraklar ve dallar işlenmiştir. Kantharosun kulplarına konmuş iki tavus kuşu bulunmaktadır. Kuşlar başları kabın içine eğilmiş şekilde döşenmiştir. Kantharosun küçük kaidesi, dilimli gövdesi ve geniş ağzı vardır. Kulplar tahribattan dolayı anlaşılamamaktadır.

Kaynakça: Ermişler 1992: 35-64

Kat. No. 27 (Resim 27)

Mozaığın Adı: Refrigerium Sahneli Mozaik

Buluntu Yeri: Bursa/Büyükorhan/Derecik Bazilikası

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Lacivert, kırmızı, beyaz ve sarı

Ölçüler: 2,75 x 10, 75 m

İşlevi: Narteks taban mozaığı

Tarih: 5. yüzyıl

Tanım: Bazilikanın narteks bölümünde yer alan mozaik oldukça tahrip olmuştur. Mozaığın genelinde geometrik desenler, iç içe geçmiş yıldızlar, dikdörtgenler kullanılmıştır. Geometrik desenlerin yanı sıra kuş motifleri de dikkat çekmektedir. Mozaik naosun orta kısmından ikiye ayrılır. İlk alanda birbirlerine haç biçimindeki geçişlerle bağlanmış sekizgenler içinde birbirlerinden farklı kuş motifleri yer almaktadır. Diğer kısımlar örgü, haç ve bitkisel bezemelerle süslenmiştir. Bir sonraki kısımda birbiriyle kesişen daireler vardır. Merkezde sekiz kollu yıldızdan açılan küpler, daireler ve içlerinde güneş, dikdörtgen gibi motiflerle zenginleştirilmiştir. Bemada sarmaşık dalları ve uçlarında kalp motifleri dikkat çeker. Girişte nartekste yer alan kantharoslu kısımda ise yoğun tahribat görülmektedir. Kare pano içerisinde yer alan kantharosun sadece boyun, gövde ve kaidesi görülmektedir. Ağız ve kulplar tahribattan anlaşılamamaktadır. Kantharosun küçük kaidesi, dilimli geniş gövdesi ve gövdeye orantılı kalın boynu vardır. Kabın yanında dallar uzanmaktadır. Bu dallar muhtemelen kantharosun içinden çıkmaktadır. Dalların ucunda da kalp motifleri yer almaktadır. Yine muhtemelen kantharosun kulplarında birer tavus kuşu durmaktaydı. Refrigerium denilen bu sahne olduğu düşünülmektedir. Tahribattan dolayı anlaşılamamaktadır.

Kaynakça: Okçu 2007: 37-44

Kat. No. 28 (Resim 28a-b)

Mozağin Adı: Kantharoslu Alan

Buluntu Yeri: Prusia a.O.-Yerkapı

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus Tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Siyah, kırmızı, beyaz, yeşil ve sarı

Ölçüler: G: 2,65 m, U: 2,70 m

Kantharos Y: 64 cm, Ağız Ç: 26 cm, Kaide Ç: 12 cm, Ayak Y: 11 cm

İşlevi: Taban mozaïği

Tarih: 5-6. yüzyıl

Tanım: Panonun dört tarafında, ortaları bükülmüş ve delikli, çift sarmallı giyoş (örgü bant) ile süslenmiştir. Mozağin merkezinde sekizgen içinde iç içe geçmiş dairelerin içinde kantharos, kenarında ise antrolac (düğüm) moifi bulunmaktadır. Kantharos, kuzey-güney yönünde, beyaz zemin üzerinde yer alır. Sekizgenin tam merkezinde, iki sıra sarı ve siyah çemberlerle süslüdür. Volüt kulplu ve konik bir kaideye sahiptir. Dış kenarları siyah tesseralarla bezenmiştir. Kabın üstünde yaprak desenleri vardır. Bu yapraklar sarı, kırmızı, yeşil ve beyaz renkli tesseralarla işlenmiştir. Kantharosun dışında dalga motifi vardır. Bu motifler beyaz renkte ve siyah kontürlüdür. Mozağin motifler, genel olarak siyah kontürlerle çevrelenmiştir.

Kaynakça: Okçu 2009: 31-51

Kat. No. 29 (Resim 29a-b)

Mozağin Adı: Kantharos ve panterler

Buluntu Yeri: Roma Villası/ Nymphaion (Kemalpaşa)

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum ve opus vermiculatum

Malzeme: Cam, pişmiş toprak ve taş

Renkler: Sarı, kırmızı, yeşil, mavi, beyaz ve siyah

Ölçüler: Bordür G: 80 cm, Tessera: 5-10 mm

İşlevi: Salon taban mozaïği

Tarih: 5-6. yüzyıl

Tanım: Doğu ve batı yönünde, beyaz zemin üzerinde sarı, kırmızı ve siyah renklerinde tesseralarla karşılıklı iki panter işlenmiştir. Panterlerin ortasında kantharos yer almaktadır. Beyaz renklerle işlenmiş bu geniş ağızlı, yivli gövdeli kantharosun içinden asma dalları çıkmaktadır. Bu dallar yeşil ve sarı renkli taşlarla yapılmıştır. Solmuş ve taze halde olan yapraklar gösterilmeye çalışılmıştır. Kırmızı renkte üzüm salkımları döşenmiştir.

Kaynakça: Tok-Talaman-Atıcı 2013: 67

Kat. No. 30 (Resim 30a-b)

Mozağin Adı: Kilise Mozaği

Buluntu Yeri: Assos/ Gymnasium

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus sectile

Malzeme: Mermer taş

Renkler: Sarı, turuncu, beyaz ve kırmızı

Ölçüler: 3m²

İşlevi: Gymnasium taban mozaği

Tarih: 5-6. yüzyıl

Tanım: Mozağin merkezinin büyük kısmı günümüze ulaşamamıştır. Dış bordürde beyaz taşlardan eşkenar dörtgen dizisi, kırmızı taşlardan yapılmış zemin döşenmiştir. İkinci bordürde ise üçgenler, eşkenar dörtgenler yani geometrik desenlerle süslenmiştir. Kırmızı tesseralarla yapılmış filiz zinciri ise beyaz zemin üzerine üçüncü bordürde yapılmıştır. Bu bordürde büyük ihtimalle mozağin her köşesinde yer alan kantharos betimi işlenmiştir. Kulpsuz döşenen kantharosun kaidesi tam köşeye gelecek şekilde, dilimli (yivli) gövdesi ve geniş ağız kısmı vardır. Kabın ağzından filizler çıkmaktadır.

Kaynakça: Arslan-Bakan 2012:7

Kat. No. 31 (Resim 31)

Mozağin Adı: Kudüs Mozaği

Buluntu Yeri: Jeruselaam/Kudüs, Damascus Kapısı yakınında

Korunduğı Yer: In situ

Mozaik Tekniğı: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Kahve rengi, sarı, mavi, kırmızı, krem, turuncu ve siyah

Ölçüler: 1,60 m

İşlevi: Taban mozağı

Tarih: 5-6. yüzyıl

Tanım: Mozağın en dış kısmında çok renkli, üç sicimle oluşturulmuş örgü bant yer alır. Mozağın merkezinde bitkisel bezemeler üzerine yerleştirilmiş kantharos bulunmaktadır. Kantharosun iki yanında tavus kuşları yer alır. Kuşlar uzun bacaklı ve büyük kuyruklu gösterilmişti. Kabın içerisinden asma dalları çıkar şekilde bitkisel motifler işlenmiştir. Dalların uçlarında üzüm salkımları bulunur. Simetrik daire yapan asma dallarının içlerine ise turna, horoz ve ördek gibi hayvan figürleri döşenmiştir. Kantharosun üzerinde bir sepet yer alır. Bitkiler üzerine oturtulmuş kantharosun kaidesi işlenmemiştir. Geniş dilimli gövdeye, ince bir boyna ve oldukça dar ağız kısmına sahiptir. Kulplar ise ağızda ve gövdede birleştiğı yerden dışa doğru kıvrım yapar.

Kaynakça: Usman Anadolu 1988: 101-102, Le Decor I: Pl.72c

Kat. No. 32 (Resim 32)

Mozağin Adı: Bazilika Mozaği

Buluntu Yeri: Varna/Han Krum Caddesindeki 2. Bazilika

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Kahverengi, mavi, kırmızı ve siyah

Ölçüler: 3,4 x 1,45 m

İşlevi: Bazilikanın presbiteryumunda zemin mozaği

Tarih: 5-6. yüzyıl

Tanım: Mozağin merkezinde kantharos yer alır ve yanlarında karşılıklı duran tavus kuşları betimlenmiştir. Sağdaki kuşun gövdesi daha aşağıda döşenmiştir. Kuşlar uzun bacaklı ve uzun boyunludur. Kuşlar ve kantharosun aralarında bitkisel motifler bulunmaktadır. Kantharosun geniş gövdeyle paralel kaidesi, kalın koyun kısmı ve geniş ağız vardır. Uzun kulplar ağızda birleşim yaptığı yerden içe, dilimli gövdede birleşip yaptığı yerden dışa kıvrım yapar. Mozağin tamamı çok renkli tesseralarla döşenmiştir.

Kaynakça: Popova-Lirsch 2011: 793-812

Kat. No. 33 (Resim 33a-b)

Mozağin Adı: Bema mozağı

Buluntu Yeri: Çatalçam Bazilikası Mozağı/ 3 nolu pano/Muğla/ Akyaka

Korunduğu Yer: In situ

Mozaik Tekniği: Opus tessellatum

Malzeme: Taş

Renkler: Siyah, kırmızı, sarı ve krem rengi

Ölçüler: -

İşlevi: Bema bölümü taban mozağı

Tarih: 6. yüzyıl

Tanım: Bazilikanın bema bölümünde bulunan mozaik panonun ortasında yer alır. Eksene yerleştirilen kantharosun iki yanında tavus kuşları bulunmaktadır. Kantharos, üçgen bir kaideye sahip, yukarı doğru genişlemekte olan, şişkin ve dilimli gövdeli, kulpsuz geniş ağızlıdır. Kren rengi, sarı, siyah ve kırmızı renkli taşlarla bezenmiştir. Karşılıklı duran bir ayakları öne uzanan tavus kuşları gagaları kantharosa doğru olavak şekilde durmaktadır. Güneyde kalan kuşun arkasında başka bir tavus kuşu yer almaktadır. Aralarında dalın ucundan sarmakta olan sarı ve pembe tesseralarla süslenmiş bitki desenleri bulunmaktadır.

Kaynakça: Özyurt-Özcan 2013: 479

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

Metinde kullanılan kısaltmalarda Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün benimsediği kısaltmalar listesi olan (Der kleine Pauly Abkürzungen) format kullanılmıştır. Türkçe kısaltmalarda Türk Dil Kurumu'nun önerileri dikkate alınmıştır. Kaynakça ve dipnotlarda ise Bursa Uludağ Üniversitesi Arkeoloji Bölümü tez yazım yönergesine uyulmuştur.

Antik Kaynaklar

Clem.Al.	Clemend of Alexandria, <i>Protepticus</i> (çev. G.W. Butterworth, Leob Classical Library, Cambridgess, 1919.
Diodoros Sicullus	<i>Bibliotheca Historia</i>
Eur.Bacch.	Euripidesi, <i>Bakkhalar</i> (çev. G. Dilmen), İstanbul, 2001.
Hdt.	Herodot Tarihi (çev. M. Ökmen) İstanbul, 2002.
Nonn.Dion.	Nonnos, <i>Dionysiaca</i> (çev. W.H.D. Rouse) Loeb Classical Library, Cambridge, Massachusetts, London, 1992.
Oppianus	<i>Kynegettika</i>
Paus.	Pausanias, <i>Description of Greece</i> (çev. W.H.S. Jones) Loeb Classical Library, London, 1988.

Modern Kaynaklar

Abdallah-Desreumaux-Kaid 2020	K. Abdallah-A. Desreumaux-M. Kaid, 'Nouvelles Mosaiques d'Orshoene Decouvertes In Situ en Syrie du Nord', JMR 13, 1-34.
-------------------------------	---

- Acara 1998 M. Acara, ‘Bizans Ortodoks Kilisesinde Liturji ve Liturjik Eserler’, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:15, Sayı: 1.
- Adak Adıbelli 2006 I. Adak Adıbelli, Tarsus Geç Roma Seramiği, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi) (Ankara).
- Adhami 1974 S. Adhami, Mosaiques de L’Albanie, Shtepia Botuese.
- Akkurnaz 2016 F.B. Akkurnaz, Eski Yunan ve Roma Kaplar – İşlevler, (İstanbul).
- Akıllı 1989 H. Akıllı, ‘Mozaik Tahribatları’, Anadolu Araştırmaları XI, (İstanbul), 165-178.
- Arslan-Bakan 2012 N. Arslan-C. Bakan, ‘Assos Mozaikleri’, JMR 5, 1-10.
- Aygüneş 2006 F.M. Aygüneş, Roma Dönemi Anadolu ve Doğu Akdeniz Mozaik Sanatında Dionysos Betimlemeleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (İzmir).
- Ayvazoğlu 2015 C.P. Ayvazoğlu, Klaros’ta Dionysos Kültü, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi) (İzmir).
- Belis 2016 A. Belis, Roman Mosaics In The J. Paul Getty Museum, (Los Angeles). J. Paul Getty Trust
- Blazquez-Cabrero 2012 J.M. Blazquez-J. Cabrero, ‘Antioch Mosaics and their Mythological and Artistic Relations with Spanish Mosaics’, JMR 5, 43-57.

- Boardman 2013 J. Boardman, Kırmızı Figürlü Atina Vazoları (İstanbul).
- Boardman 2016 J. Boardman, Erken Yunan Vazo Ressamlığı (İstanbul).
- Burkert 1985 W. Burkert, Greek Religion, Massachusetts.
- Campanati 1995 R.F. Campanati, I Mosaici Pavimentali Della Chiesa di S. Giovanni Evangelista in Ravenna, Universita Degli Studi di Bologna Istituto di Antichita Ravennati e Bizantine (Ravenna). Edizioni del Girasole.
- Campbell 1988 S. Campbell, The Mozaics of Antioch, The Corpus of Mosaic Pavements in Turkey, Turkey
- Çakır 2011 H.İ. Çakır, Arkaik Dönem Yunan Seramiklerinin İncelenmesi ve Günümüz Yorumlamaları, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi) (Afyonkarahisar).
- Delemen-Çokay Kepçe 2009 İ. Delemen-S. Çokay Kepçe, Yunan ve Roma Kap Formları Sözlüğü, Türk Eski Çağ Bilimleri Enstitüsü (İstanbul).
- Demir 1996 A. Demir, Antakya; Through The Ages (İstanbul). Akbank Kültür ve Sanat Yayınları
- Demirer 2004 Ü. Demirer, Psidia Antiokheiası Büyük Bazilika Taban Mozaikleri, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (Antalya).
- Dimitrova 2006 E. Dimitrova, 'In through the Inner Door (the Mosaic in the Narthex of the Large Basilica in Heracleia Lyncestis)', M. Rakocija (ed), Nis and

- Byzantium, The Collection of Scientific WorksIV, 179-190.
- Donderer 1986 M. Donderer, Die Chronologie der Römischen Mozaiken in Venetien und Istrien bis Zur Zeit der Antonine, Deutsches Archaologisches Institut, Band 15 (Berlin).
- Dumankaya 2018 O. Dumankaya, 'Room and Corridor Mosaics from the Ancient City of Germanicia and its Iconographic Assessment', JMR 11, 9-25.
- Dunbabin 1979 K.M.D. Dunbabin, 'Technique and Materials of Hellenistic Mosaics', AJA 83, 265-277.
- Dunbabin 1995 K.M.D. Dunbabin, 'Early pavement types in the West and the invention of tessellation', Fifty International Colloquium on Ancient Mosaics, Bath, (England), 5-12 September 1987, Ann Arbor, 24-40.
- Dunbabin 1999 K.M.D. Dunbabin, Mosaics of the Grek and Roman World, Cambridge University Press.
- Duran Kremer 2019 M. J. Duran Kremer, 'Some Considerations on the Interplay Composition-Surface', JMR 12, 37-46.
- Edwards 1975 G. R. Edwards, Corinthian Hellenistic Pottery, Corinth VII-III, Princeton, American School of Classcal Studies at Athens.
- Egeci 2014 H. S. Egeci, Klazomenai-Karntina Adası Tiyatro Kazılarında Ele Geçen Siyah Firnisli Seramikler, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (İzmir).
- Erhat 2012 A. Erhat, Mitoloji Sözlüğü, (İstanbul).

- Ermişler 1992 O. Ermişler, Konya Selçuklu Tatköy Manastırı Kurtarma Kazısı, II. Müze Kurtarma Kazısı Sempozyumu, 35-64 (Ankara).
- Erten- Akkuş Koçak 2017 E. Erten-E. Akkuş Koçak, ‘Olba Tiyatro Kazısı Cam Kadeh Buluntuları’, Seleucia VII, Olba Kazısı Serisi, 89-112.
- Frazer 2004 J.G. Frazer, Altın Dal, Cilt.1, M.H. Doğan (çev.) (İstanbul). Payel Yayınları
- Goff 1984 J. L. Goff, The Bird of Purgatory (çev. Arthur Goldhammer) (ABD).
- Guthrie 1954 W.K.C. Guthrie, The Greeks and Their Gods, Boston-Beacon Press.
- Harden 1987 D. B. Harden, Roman Glass from Karanis, Ann Arbor.
- Haswell 1973 J.M. Haswell, Mosaic, The Times and Hudson, (London).
- Hürmüzlü 2008 B. Hürmüzlü, Eski Yunan’da Ölü Gömme Gelenekleri (İstanbul).
- Isings 1957 C. Isings, Roman Glass from Dated Finds, Groningen.
- Jensen 2008 R. M. Jensen, Diding with the Dead: From the Mensa to the Altar in Christian Late Antiquity (New York).
- Kaçar 2018 T. Kaçar, ‘Geç Antik Çağ Nedir?’, Geç Antik Çağ’da Lykos Vadisi ve Çevresi, 3-9 (İstanbul).
- Kaplan-İpekoğlu-Böke Z. Kaplan-B. İpekoğlu-h. Böke, Roma Dönemi Döşeme Mozaiklerinin Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri, Uluslararası Katılımlı 6.

- Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumu, 2017.
- Karademir 2019 T. Karademir, Bizans Sanatında Refrigerium Sahneleri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi) (Çanakkale).
- Karademir 2021 T. Kardemir, 'Bizans Dönemi Taş Eserlerinde Refrigerium Sahneleri', TroyAcademy, Cilt 6, Sayı 1, 158-186.
- Kondeleon 1995 C. Kondeleon, Domestic and Divine: Roman Mosaics in the House of Dionysos (New York). Cornell University Press
- Köker 2010 E. Köker, Antik Çağ Mozaiklerinde At Betimleri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (Erzurum).
- Laure-Green 2008 B. Laure-D. Green, Commemorating the Dead: Text and Artifacts in Context (Berlin).
- Le Decor I C. Balmelle- M. B. Lemee- J. Christophe, J. P. Darmon, S. Gozlan-M. P. Raynaud, Le Decor Geometrique De La Mosaique Romaine I, Picard Editeur, Paris, 1985.
- Le Decor II C. Balmelle- M. B. Lemee- J. P. Darmon, S. Gozlan- M. P. Raynaud, Le Decor Geometrique De La Mosaique Romaine II, Picard Editeur, Paris, 2002.
- Liddell-Scott 1897 H.G. Liddel-R. Scott, A Greek-English Lexicon, American Book Campany, (New York).
- Ling 1998 R. Ling, Ancient Mosaics, British Museum Press, (London).

- Lungo 2014 R. Lungo, *Opus Sectile a Palermo nel secolo XII. Sinergie e mutazioni nei cantieri di Santa Maria dell'Ammiraglio e della Cappella Palatina, Bizantino-Sicula VI La Sicilia e Bisanzio Nei Secoli XI e XII, Istituto Siciliano Di Studi Bizantini e Neoellenici 'Bruno Lavagnini' Quaderni 18, 299-341 (Palermo).*
- Martinez 2017 J. M. A. Martinez, 'The Mosaic Production of Augusta Emerita (Merida)', *JMR 10, 27-43.*
- Mitchell 2020 S. Mitchell, *Geç Roma İmparatorluğu Tarihi, Türk Tarih Kurumu (Ankara).*
- Okçu 2007 R. Okçu, 'Derecik Bazilikası Kurtarma Kazısı', III. Uluslararası Türkiye Mozaik Kopusu Sempozyumu Bildirileri, 37-44.
- Okçu 2009 R. Okçu, 'Prusia ad Olympum Mozaikleri', *JMR 3, 31-51.*
- Omari 2018 E. Omari, 'The Roman Villa of Tirana (Albania) and Its Mosaics', *JMR 11, 155-171.*
- Özcan 2013 H. Ö. Özcan, 'Akyaka'daki Çatalçam Bazilikasına Ait Döşeme Mozaikleri', *OLBA 21, 457-488.*
- Özet 2009 A. Özet, 'Bodrum-Torba Monastery Mosaics', *JMR 3, 71-82.*
- Özyurt Özcan 2013 H. Özyurt Özcan, 'Akyaka'daki Çatalçam Bazilikasına Ait Döşeme Mozaikleri', *OLBA XXI, 457-488.*
- Papadououlos-Paspalas 1999 J. K. Papadououlos-S. Paspalas, 'Mendaian as Chalkidian Wine', *Hesperia 68/2, 161-188.*

- Parman 1993 E. Parman, Bizans Sanatında Tavus Kuşu İkonografisi, Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar, 387-412.
- Parrot 1937 A. Parrot, Le 'Refrigerium' dans l'au-dela (Paris).
- Pessoa 2016 M. Pessoa, "Mimicking 'marble'nin Roman Mosaics in Conimbriga (Condeixa-a-Velha-Portugal) Discovered Between 1938 and 1941 in the Time of Professor Vergilio Correia (1888-1944): A Reflection", JMR 9, 59-83.
- Pişkin 2007 C. Pişkin, Antik Çağ'da Karia Bölgesin'nde Dionysos Kültü ve Şarap Üretimi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (İzmir).
- Roller 2004 L. E. Roller, Ana Tanrıça'nın İzinde: Anadolu Kybele Kültü, B. Avunç (çev.) (İstanbul), Homer Kitapevi
- Popova-Lirsch 2011 V. Popova-A. Lirsch, Corpus of Late Antique and Ealy Christian Mosaics in Bulgaria, (der. M. Şahin) XI. Uluslararası Antik Mozaik Sempozyumu, 793-812.
- Rotroff 1997: S. Rotroff, Hellenistic Pottery Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material, The Athenien Agora XXIX, Princeton, The American School of Classical Studies at Athens.
- Schafer 1968 J. Schafer, Hellenistische Keramik aus Pergamon, PF, Cilt 2, Walter de Gruyter (Berlin).

- Scheibelreiter-Gail 2011 V. Scheibelreiter-Gail, Die Mosaiken Westkleinasiens, Österreichisches Archäologisches Institut, Sonderschriften Band 46 (Avusturya).
- Schreiber 1999 T. Schreiber, Anthenian Vase Construction: A Potter's Analysis, The J.Paul Getty Museum, (Malibu-California).
- Sivrioğlu 2005 U.T. Sivrioğlu, Dionysos Kültü, Kökenleri ve Anlamı Üzerine bir İnceleme, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (İzmir).
- Smith-Anthon 1843 W. Smith-C. A Anthon, Dictionary of Greek and Roman Antiquities, Harper and Brothers, (New York).
- Spitzing 1989 G. Spitzing, Lexikon Byzantinisch Christlicher Symbole (München).
- Sweetman 2013 R.J. Sweetman, The Mosaics of Roman Crete, Art, Archaeology and Social Change (New York). Cambridge University Press
- Şahin 2001 D. Şahin, Amisos'da Bulunan Akhilleus-Thetis Mozaïği Işığında Akhilleus-Thetis İkonografisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (Konya).
- Şahin-Çıtakoğlu 2016 D. Şahin-H. Çıtakoğlu, 'A Newly Discovered Mosaic from Myrleia', JMR 9, 85-94.
- Şimşek-Kaçar 2018 C. Şimşek-T. Kaçar, 'Sunuş', Geç Antik Çağ'da Lykos Vadisi ve Çevresi, 1x-x (İstanbul).

- Talcott 1935 L. Talcott, 'Attic Black-Glazed Stamped Ware and Other Pottery from a Fifth Century Well', *Hesperia*, Vol.4-3, 476-583.
- Tiryaki 2016 A. Tiryaki, 'Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'nin Geometrik Desenli Taban Mozaikleri', *OLBA* 24, 505-534.
- Tok 2001 E. Tok, Erken Bizans Dönemi Zemin Mozaiklerine Sardes Örneğinden Bir Bakış, *Sanat Tarihi Dergisi*, XI, 135-159 (İzmir).
- Tok-Keser 2012 E. Tok-H. Keser, 'Arvalya Bazilikası', *JMR*5, 81-89.
- Tok-Talaman-Atıcı 2013 E. Tok-A. Talaman-M. Atıcı, 'Nymphaion (Kemalpaşa) Yakınlarında Bir Roma Villasının Mozaikleri: Eski Ahit Öyküleri Üstüne Bir Yorum', *JMR* 6, 59-105.
- Türk 2011 H. Türk, Konuşan Mozaikler, Hatay Valiliği (Hatay).
- Usman Anadolu 1988 M. Usman Anadolu, Batı Anadolu'da Bulunmuş Olan Yayınlanmamış Tavus Kuşu Motifli Mimarlık Elemanları, *Türk Arkeoloji Dergisi*, XXVII, 101-112 (Ankara).
- Vasic 2006 M. Vasic, Felix Romvliana/50 Years of Archaeological Excavations, *Papers From The International Conference* (Belgrad).
- Yıldırım 2015 Ş. Yıldırım, 'Side Müzesi'nden Bir Geç Antik Çağ Çeşmesi', *OLBA* XXIII, 515-534.
- Walters 1905a H.B. Walters, *History of Ancient Pottery: Greek, Etruscan and Roman, Based on The Work of*

Samuel Birch in Two Volumes, Vol. II, Charles
Scribner's Sons (New York).

Waywell 1979

S.E. Waywell, Roman Mosaics in Greece,
American Journal of Archaeology, Vol. 83.
Archaeological Institute of America.

RESİM LİSTESİ

Resim A: Andokides Ressamı/Dionysos elinde kantharos tutar (**Boardman 2013: 22**)

Resim B: Girit/Bilinen en eski örneklerden (**Sivrioğlu 2005: Şekil.50**)

Resim C: Klazomenai-Karantina Adası/Kantharos örneği (**Egeci 2014: ek s.48, Kat.No: 140**)

Resim D: İtalya/Triest, Civio Tarih Müzesi (**Donderer 1986: 89-91**)

Resim E: Antakya/Antakya Müzesi/Dionysos'un Sarhoşluğu (**Demir 1996: 46**)

Resim F: Triglinium mozaïği kantharos sırası (**Pessoa 2015: 66**)

Resim G: İtalya/Aquileia, Nazionale Arkeoloji Müzesi (**Donderer 1986: 71**)

Resim H: Knossos/Dionysos Villası, Dionysos'un Takipçileri (**Sweetman 2013: 161**)

Resim 1a: Antakya/Roma Villası/Antakya Müzesi (**Campbell 1988: 64**)

Resim 1b: Villa Mozaïği kantharos detay (**Campbell 1988: 64**)

Resim 2a-b: Seleukia/Dionsos Zafer Alayı Mozaïği/Antiochia/Hatay Arkeoloji Müzesi (**Türk 2011: 48**)

Resim 3a: Kuzey Suriye/Orshoene Mozaikleri (**Abdallah-Desreumaux-Kaid 2020: 12-13**)

Resim 3b: Orshoene Mozaikleri Oda 2 kantharos detay (**Abdallah-Desreumaux-Kaid 2020: 12-13**)

Resim 4a: Gamzigrad/ Daphne'den Gelen Nergisler (**Vasic 2006: 53**)

Resim 4b: Gamzigrad'da kantharoslu panodan detay (**Vasic 2006: 53**)

Resim 5a: Portekiz/Cardilio'nun Villası (**Duran Kremer 2019: 45**)

Resim 5b: Cardilio'nun Villası mozaïği kantharosları (**Duran Kremer 2019: 45**)

Resim 6a: Myrleia/Roma Villası (**Şahin-Çıtakoğlu 2016: 90**)

Resim 6b: Myrleia/Roma Villası kantharos detay (Şahin-Çıtakoğlu 2016: 91)

Resim 7: Lusitiana/Agusta Emerita/Dionysos ve Ariadne Evi (Blazquez-Cabrero 2012: 47)

Resim 8a: Arnavutluk/Tiran Roma Villası (Omari 2018: 160)

Resim 8b: Titan Roma Villası mozaïği kantharos detay (Omari 2018: 160)

Resim 9: Argos/Odeum/Ochhestra mozaïği (Waywell 1979: 322)

Resim 10a: St. Mary/İngiltere (Köker 2010: 177)

Resim 10b-c: St. Mary taban mozaïği kantharoları (Köker 2010: 177)

Resim 11: Ravenna/ S. Giovanni Evangelista Yer Mozaikleri Kilisesi (Campanati 1995: 47-48)

Resim 12a: Gamzigrad/ Labirentli Mozaik (Vasic 2006: 50)

Resim 12b-c: Kantharolar detay (Vasic 2006: 50)

Resim 13: Gamzigrad/ Dionysos Mozaïği (Vasic 2006: 51)

Resim 14: Cezayir/Cherchell Müzesi (Parman 1993: 344-412)

Resim 15: Makedonya/Vaftizhane Mozaïği (Scheibelreiter 2007: 63-78)

Resim 16a: Bodrum/Torba Manastırı/Moussoleum (Özet 2009: 73)

Resim 16b: Maussoleum kantharos detay (Özet 2009: 73)

Resim 17a: Kahramanmaraş/Germanicia Antik Kenti /Koridor Mozaik (Mozaik Dumankaya 2018: 12)

Resim 17b: Koridor Mozaïği kantharos detay (Mozaik Dumankaya 2018: 12)

Resim 18: Rhodispolid/Piskoposluk Kilisesi (Tiryaki 2016: 528)

Resim 19a: Bodrum/Torba Manastırı/ Palaestra (Özet 2009: 80)

Resim 19b: Palaestra kantharos detay (Özet 2009: 80)

Resim 20a: Suia Bazilikası/Bema (Sweetman 2013: 263-264)

- Resim 20b:** Suia Bazilikası kantharos detayı (Sweetman 2013: 263-264)
- Resim 21:** Bulgaristan/Köstendil/Bazilika Mozaïği (Popova-Lirsch 2011: 793-812)
- Resim 22:** Arnavutluk/Onchesme Sarende (Adhami 1974: 49)
- Resim 23:** Arnavutluk/Onchesme Sarende/Vaftizhane mozaïği (Adhami 1974: 60)
- Resim 24:** Bulgaristan/Sandanski/Bazilika Mozaïği (Popova-Lirsch 2011: 793-812)
- Resim 25:** Sardes/Sinagog/Apsis Mozaïği (Tok 2001: 135-159)
- Resim 26:** Konya/Selçuklu/Tatköy Manastır Mozaïği (Ermişler 1992: 35-64)
- Resim 27:** Bursa/Büyükorhan/Derecik Bazilikası (Okçu 2007: 37-44)
- Resim 28a-b:** Bursa/ Prusia a. Olympum/Yerkapı Mozaïği (Okçu 2009, 38)
- Resim 29a:** Kemalpaşa/Roma Villası/Nymphaion (Tok-Talaman-Atıcı 2013: 64)
- Resim 29b:** Ana salon mozaïği (Tok-Talaman-Atıcı 2013: 71)
- Resim 30a:** Assos/ Gymnasium (Arslan-Bakan 2012: 7)
- Resim 30b:** Gymnasium mozaïği kantharos detay (Arslan-Bakan 2012: 7)
- Resim 31:** Kudüs/Jerusalem/Damascus Kapısı yakını (Usman Anadolu 1988: 101-102)
- Resim 32:** Varna/Han Krum/2. Bazilika/Varna Arkeoloji Müzesi (Popova-Lirsch 2011: 793-812)
- Resim 33a:** Muğla/Akyaka/Çatalçam Bazilikası Mozaïği (Özyurt- Özcan 2013: 479)
- Resim 33b:** Çatalçam Bazilikası Mozaïği (Özyurt- Özcan 2013: 479)

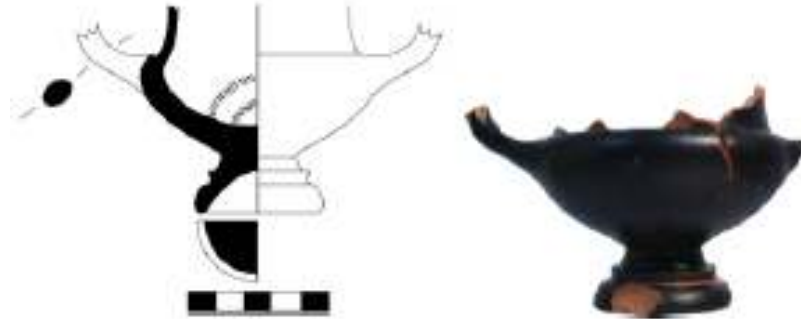
RESİMLER

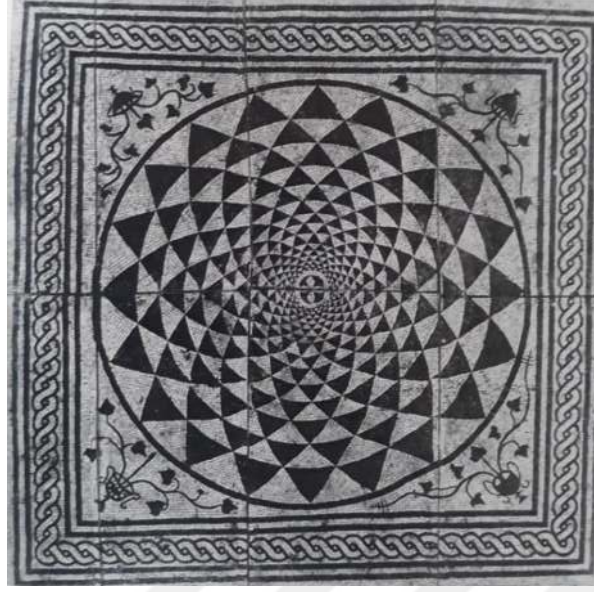
Resim A: Andokides Ressamı/Dionysos elinde kantharos tutar (Boardman 2013: 22)

Resim B: Girit/Bilinen en eski örneklerden (Sivrioğlu 2005: Şekil.50)

Resim C: Klazomenai-Karantina Adası/Kantharos örneği (Egeci 2014: ek s.48, Kat.No: 140)

Resim D: İtalya/Triest, Civio Tarih Müzesi (Donderer 1986: 89-91)

Resim E: Antakya/Antakya Müzesi/Dionysos'un Sarhoşluğu (Demir 1996: 46)

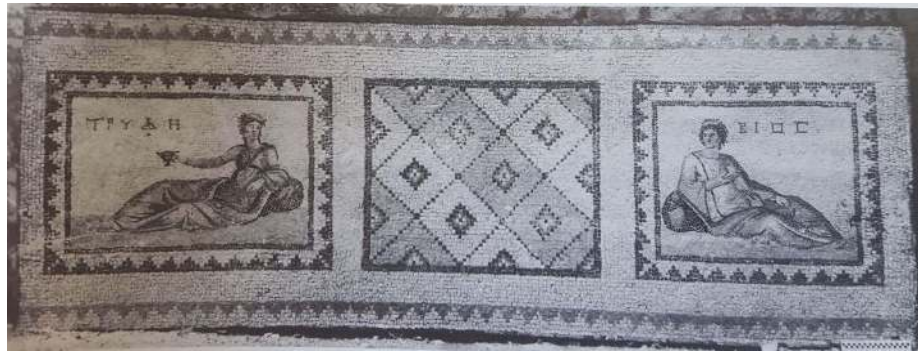
Resim F: Triglinium mozaïği kantharos sırası (Pessoa 2015: 66)

Resim G: İtalya/Aquileia, Nazionale Arkeoloji Müzesi (Donderer 1986: 71)

Resim H: Knossos/Dionysos Villası, Dionysos'un Takipçileri (Sweetman 2013: 161)

Resim 1a: Antakya/Roma Villası/Antakya Müzesi (Campbell 1988: 64)

Resim 1b: Villa Mozaigi kantharos detay (Campbell 1988: 64)

a

b

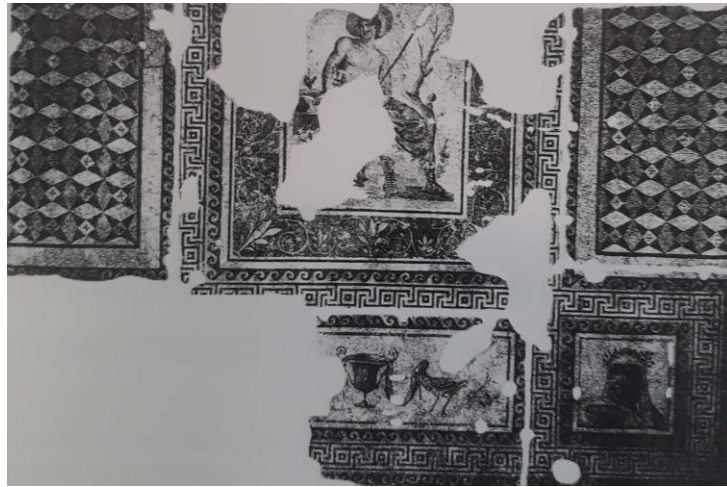
Resim 2a-b: Seleukia/Dionsos Zafer Alayı Mozaigi/Antiochia/Hatay Arkeoloji Müzesi
(Türk 2011: 48)

Resim 3a: Kuzey Suriye/Orshoene Mozaiklari (Abdallah-Desreumaux-Kaid 2020: 12-13)

Resim 3b: Orshoene Mozaiklari Oda 2 kantharos detay (Abdallah-Desreumaux-Kaid 2020: 12-13)

Resim 4a: Gamzigrad/ Daphne'den Gelen Nergisler (Vasic 2006: 53)

Resim 4b: Gamzigrad'da kantharoslu panodan detay (Vasic 2006: 53)

Resim 5a: Portekiz/Cardilio'nun Villası (Duran Kremer 2019: 45)

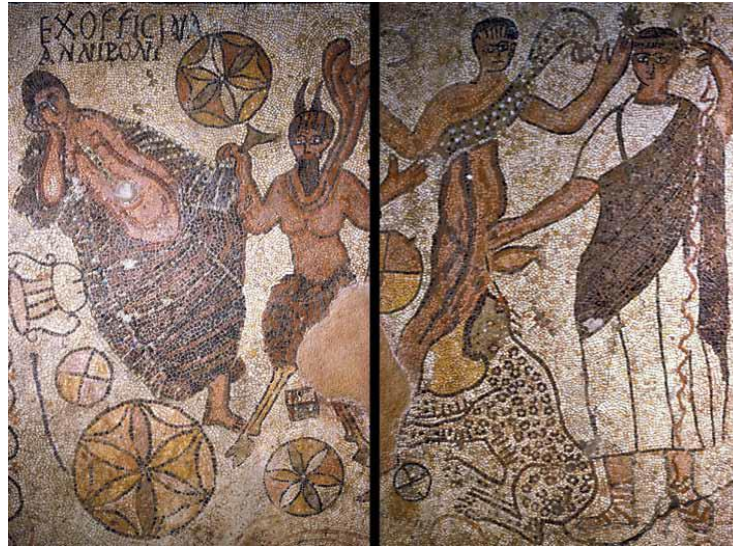
Levha 5b: Cardilio'nun Villası mozaïği kantharoslari (Duran Kremer 2019: 45)

Resim 6a: Myrleia/Roma Villası (Şahin-Çıtakoğlu 2016: 90)

Resim 6b: Myrleia/Roma Villası kantharos detay (Şahin-Çıtakoğlu 2016: 91)

Resim 7: Lusitiana/Agusta Emerita/Dionysos ve Ariadne Evi (Blazquez-Cabrero 2012: 47)

Resim 8a: Arnavutluk/Tiran Roma Villası (Omari 2018: 160)

Resim 8b: Titan Roma Villası mozaïği kantharos detay (Omari 2018: 160)

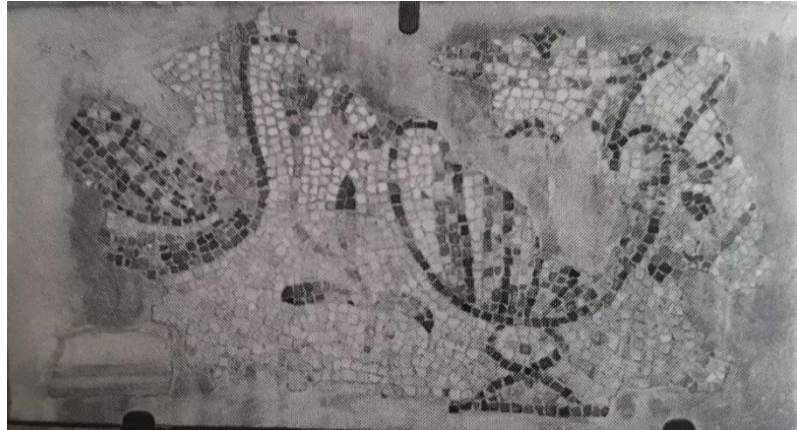
Resim 9: Argos/Odeum/Ochhestra mozaïği (Waywell 1979: 322)

Resim 10a: St. Mary/İngiltere (Köker 2010: 177)

Resim 10b-c: St. Mary taban mozaïği kantharosları (Köker 2010: 177)

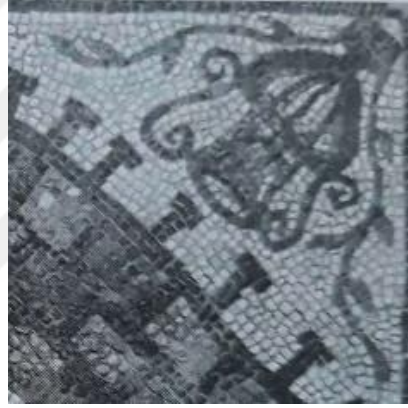
Resim 11: Ravenna/ S. Giovanni Evangelista Yer Mozaikleri Kilisesi (Campanati 1995: 47-48)

Resim 12a: Gamzigrad/ Labirentli Mozaik (Vasic 2006: 50)

b

c

Resim 12b-c: Kantharoslar detay (Vasic 2006: 50)

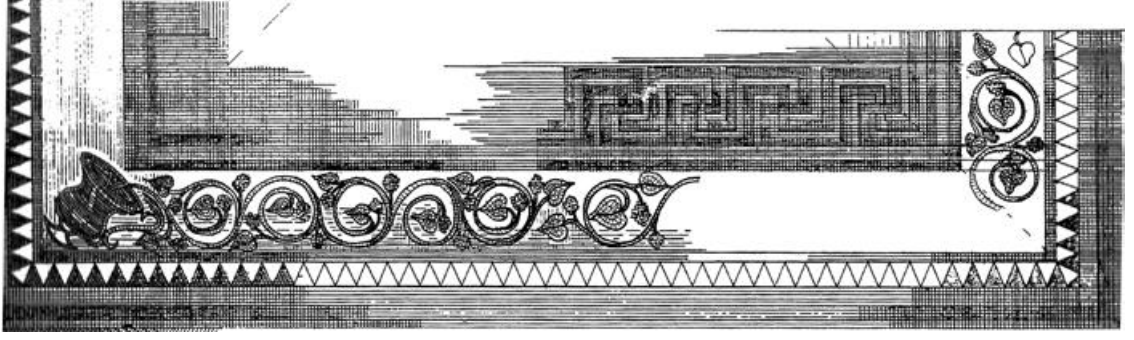
Resim 13: Gamzigrad/ Dionysos Mozaïği (Vasic 2006: 51)

Resim 14: Cezayir/Cherchell Müzesi (Parman 1993: 344-412)

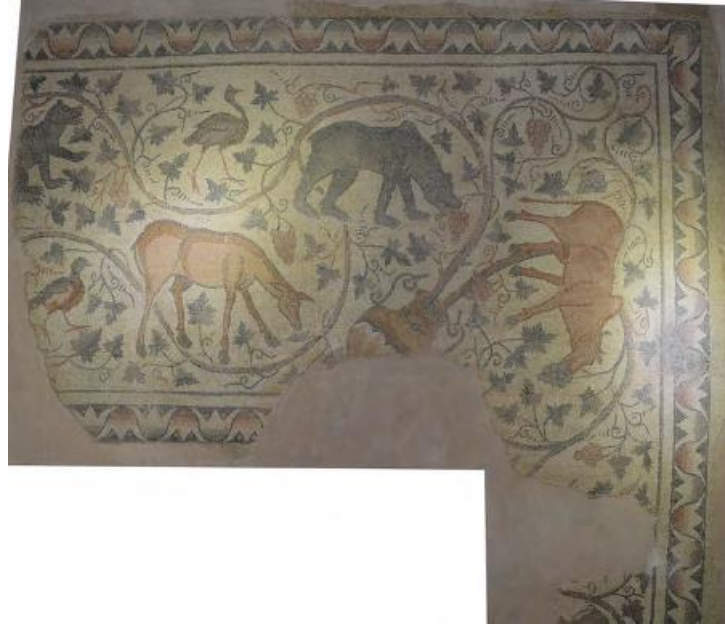
Resim 15: Makedonya/Vaftizhane Mozaïği (Scheibelreiter 2007: 63-78)

Resim 16a: Bodrum/Torba Manastırı/Moussoleum (Özet 2009: 73)

Resim 16b: Maussoleum kantharos detay (Özet 2009: 73)

Resim 17a: Kahramanmaraş/Germanicia Antik Kenti /Koridor Mozaik (Mozaik
Dumankaya 2018: 12)

Resim 17b: Koridor Mozaïği kantharos detay (Mozaik Dumankaya 2018: 12)

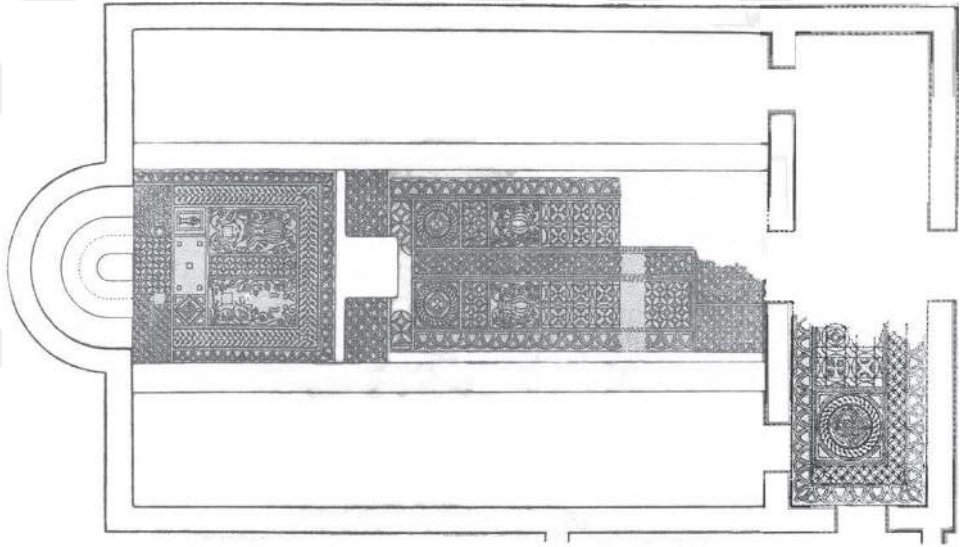
Resim 18: Rhodispolid/Piskoposluk Kilisesi (Tiryaki 2016: 528)

Resim 19a: Bodrum/Torba Manastırı/ Palaestra (Özet 2009: 80)

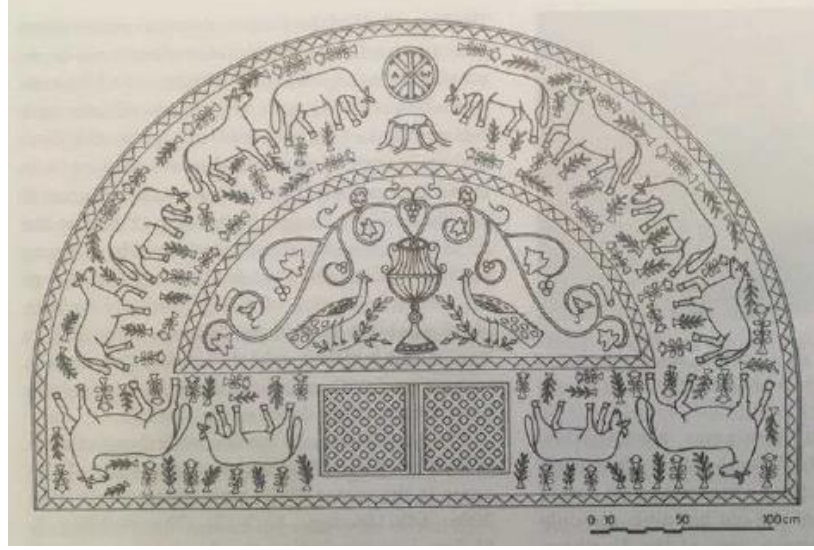
Resim 19b: Palaestra kantharos detay (Özet 2009: 80)

Resim 20a: Suia Bazilikası/Bema (Sweetman 2013: 263-264)

Resim 20b: Suia Bazilikası kantharos detayı (Sweetman 2013: 263-264)

Resim 21: Bulgaristan/Köstendil/Bazilika Mozaïği (Popova-Lirsch 2011: 793-812)

Resim 22: Arnavutluk/Onchesme Sarende (Adhami 1974: 49)

Resim 23: Arnavutluk/Onchesme Sarende/Vaftizhane mozaïği (Adhami 1974: 60)

Resim 24: Bulgaristan/Sandanski/Bazilika Mozaïği (Popova-Lirsch 2011: 793-812)

Resim 25: Sardes/Sinagog/Apsis Mozaïği (Tok 2001: 135-159)

Resim 26: Konya/Selçuklu/Tatköy Manastır Mozaïği (Ermişler 1992: 35-64)

Resim 27: Bursa/Büyükorhan/Derecik Bazilikası (Okçu 2007: 37-44)

a

b

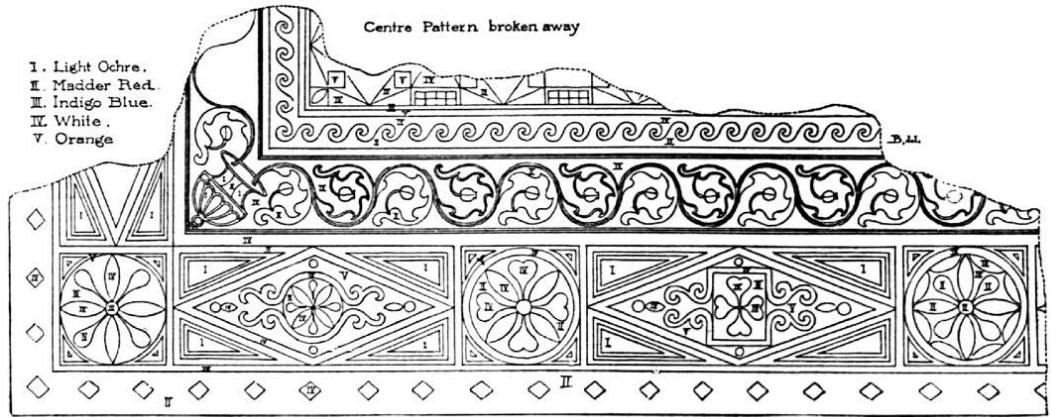
Resim 28a-b: Bursa/ Prusia a. Olympum/Yerkapı Mozağı (Okçu 2009, 38)

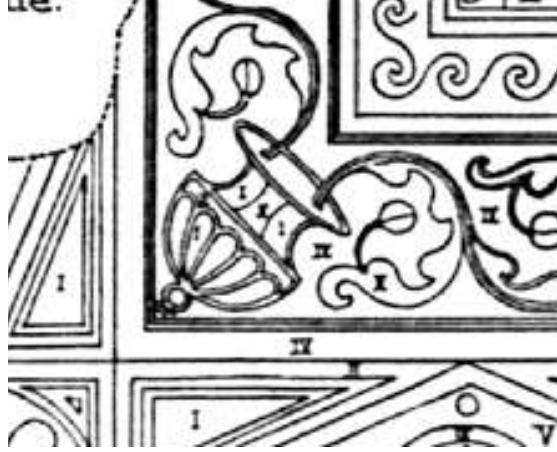
Resim 29a: Kemalpaşa/Roma Villası/Nymphaion (Tok-Talaman-Atıcı 2013: 64)

Resim 29b: Ana salon mozaïği (Tok-Talaman-Atıcı 2013: 71)

Resim 30a: Assos/ Gymnasium (Arslan-Bakan 2012: 7)

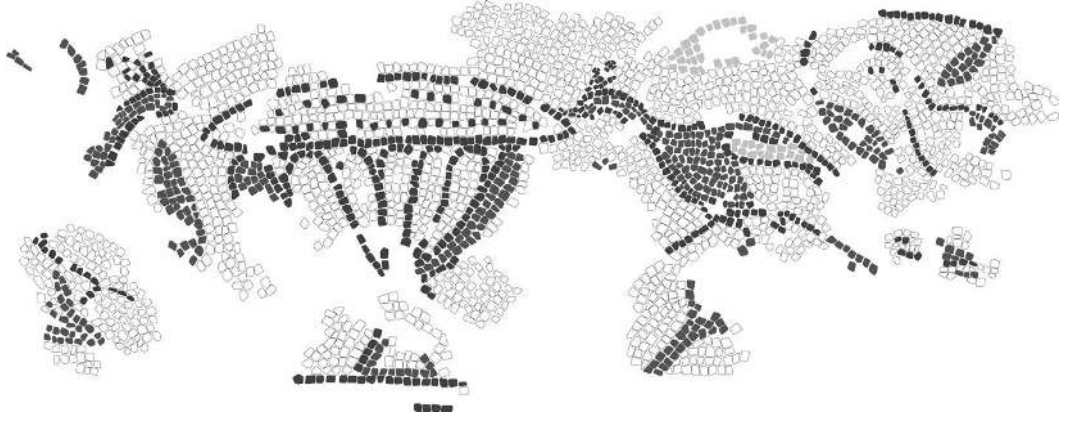
Resim 30b: Gymnasium mozaïği kantharos detay (Arslan-Bakan 2012: 7)

Resim 31: Kudüs/Jerusalem/Damascus Kapısı yakını (Usman Anadolu 1988: 101-102)

Resim 32: Varna/Han Krum/2. Basilika/Varna Arkeoloji Müzesi (Popova-Lirsch 2011: 793-812)

Resim 33a: Muğla/Akyaka/Çatalçam Bazilikası Mozaïği (Özyurt- Özcan 2013: 479)

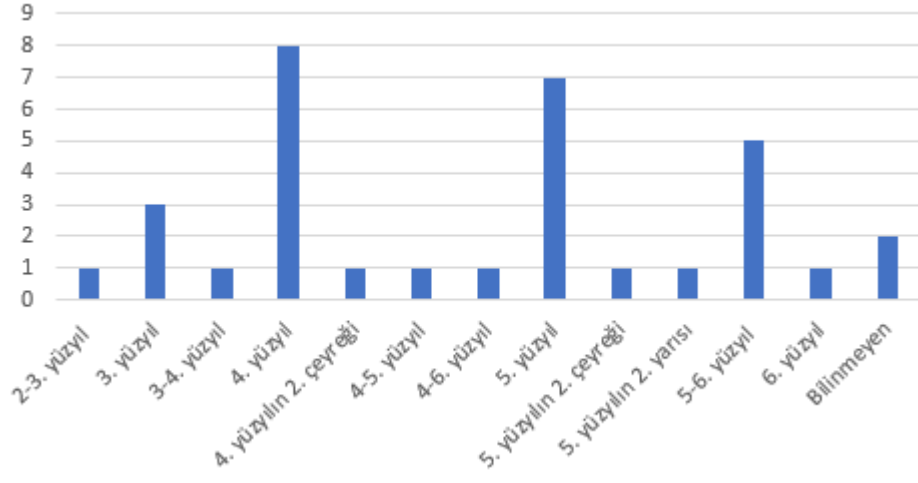
Resim 33b: Çatalçam Bazilikası Mozaïği (Özyurt- Özcan 2013: 479)

TABLOLAR

	MOZAİĞİN BULUNDUĞU YER	İŞLEVİ
Resim 1	Triglinium	Ana tema
Resim 2	Villa/oda	Ana tema
Resim 3	Villa/oda	Köşe boşluğu
Resim 4	Saray/oda	Ana tema
Resim 5	Villa/G odası	Ana tema
Resim 6	Villa/oda	Ana tema
Resim 7	Ev/oda	Ana tema
Resim 8	Villa/oda	Köşe boşluğu
Resim 9	Orchestra	Ana tema
Resim 10	—	Köşe boşluğu
Resim 11	Nef	Ana tema
Resim 12	Saray/orta panel	Köşe boşluğu
Resim 13	Saray/oda	Ana tema
Resim 14	—	Ana tema
Resim 15	Vaftizhane	Ana tema
Resim 16	Manastır/Moussoleum	Köşe boşluğu
Resim 17	Koridor	Ana tema
Resim 18	Kilise/Nef	Ana tema
Resim 19	Palaestra	Köşe boşluğu
Resim 20	Bazilika/Bema	Ana tema
Resim 21	Bazilika/Apsis	Ana tema
Resim 22	Vaftizhane	Ana tema
Resim 23	Vaftizhane	Ana tema

Resim 24	Bazilika/Narteks	Ana tema
Resim 25	Sinagog/Apsis	Ana tema
Resim 26	Manastır/Naos	Ana tema
Resim 27	Manastır/Narteks	Ana tema
Resim 28	Ev/oda	Ana tema
Resim 29	Villa/salon	Ana tema
Resim 30	Gymnasium	Köşe boşluğu
Resim 31	—	Ana tema
Resim 32	Bazilika/Presbiterium	Ana tema
Resim 33	Bazilika/Bema	Ana tema

GRAFİKLER

Grafik 1: Katalogda yer alan kantharosların yüzyıllara göre dağılımı